

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİNİN ORTAÖĞRETİMDE AİDİYET BİLİNCİNE KATKISI (9. SINIF DERS KİTABI ÖRNEĞİ)



Sema BAĞ
Doç. Dr. Seyyid SANCAK



**TÜRKİYE YÜZYILI
MAARİF MODELİNİN
ORTAÖĞRETİMDE
AİDİYET BİLİNCİNE KATKISI
(9. SINIF DERS KİTABI ÖRNEĞİ)**

Sema BAĞ
Doç. Dr. Seyyid SANCAK

Editörler:
Doç. Dr. Murat KOBYA
Doç. Dr. Kamil COŞTU



*Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinin
Ortaöğretimde Aidiyet Bilincine Katkısı
(9. Sınıf Ders Kitabı Örneği)
Sema BAĞ, Doç. Dr. Seyyid SANCAK*

Genel Yayın Yönetmeni: Berkan Balpetek
Editörler: Doç. Dr. Murat KOBYA, Doç. Dr. Kamil COŞTU
Kapak ve Sayfa Tasarımı: Duvar Design
Baskı: Eylül 2025
Yayıncı Sertifika No: 49837
ISBN: 978-625-5698-40-7

© Duvar Yayınları
853 Sokak No:13 P.10 Kemeraltı-Konak/İzmir
Tel: 0 232 484 88 68

www.duvar yayinlari.com
duvarkitabevi@gmail.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
KISALTMALAR.....	6
GİRİŞ.....	7
1. BÖLÜM	
KURAMSAL ÇERÇEVE	10
1.1 Aidiyet	10
1.1.1 Kültürel Aidiyet.....	13
1.1.2 Mekânsal Aidiyet.....	14
1.2 Din.....	15
1.3 Eğitim	16
1.4 Din Eğitimi	17
1.5 Dini Aidiyet	19
1.5.1 Kur'an-ı Kerim'de Geçen Aidiyet ile İlgili Bazı Temel Kavramlar .	20
1.5.2 Din Eğitimi ve Aidiyet.....	21
1.5.2.1 Din Eğitimi ve Bireysel Aidiyet	22
1.5.2.2 Din Eğitimi ve Toplumsal Aidiyet.....	23
1.5.2.3 Din Eğitimi ve Kültürel Aidiyet	23
1.5.2.4 Aidiyetin Güçlü Bir Aracı Olarak Din Eğitimi.....	23
1.6 Öğretim Programı.....	24
2. BÖLÜM	
YÖNTEM	25
2.1 Araştırma Problemi	25
2.2 Araştırmanın Amacı	26
2.3. Araştırmanın Önemi	27
2.4 Çalışma Grubu	28
2.5. Verilerin Toplanması.....	28
2.6 Verilerin Analizi	29

3. BÖLÜM

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİNDE AİDİYET 30

3.1. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında Aidiyet Kavramı.	30
3.2 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabında Aidiyet Kavramı	43
3.2.1 Allah- İnsan İlişkisi Ünitesi	43
Etkinlik 1: İnsanın Yaratılış Amacı	43
Etkinlik 2: İnsanın Yaratılış Aşamaları.....	45
Etkinlik 3: En Güzel Biçimde Yaratılan İnsan	47
3.2.2 İslam’da İnanç Esasları Ünitesi.....	49
Etkinlik 1: İnanma İhtiyacı	49
Etkinlik 2: Merak Ettiklerim	49
Etkinlik 3: İmanın İnsana Kazandırdıkları.....	52
Etkinlik 4: Bilgi Toplama	55
3.2.3 İslam’da İbadetler Ünitesi.....	58
Etkinlik 1: İnsan ve İbadet	58
Etkinlik 2: İhlas ve Dürüstlük	60
3.2.4 İslam’da Ahlak İlkeleri Ünitesi.....	62
Etkinlik 1: Güzel Ahlak Güzel İletişim	62
Etkinlik 2 : Konuşma Halkası	64

SONUÇ 67

KAYNAKÇA..... 70

ÖNSÖZ

Bu kitap bireyin kimlik gelişiminde ve toplumla olan ilişkisinde anahtar kavramlardan biri olan aidiyet kavramı, aidiyet bilinci ve aidiyet bilincinin din eğitimi aracılığıyla geliştirilebileceğini ele alan bir akademik çalışmanın ürünüdür. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde hazırlanan öğretim programları ve ders kitapları, eğitim sistemimizin bilişsel gelişimin yanında değerler, kültür ve inanç eksenli bütüncül bir gelişimi hedeflediğini göstermektedir.

Din eğitimi, bireylerin manevi yönlerini besleyen, kültürel kimlik inşa sürecini destekleyen, bireysel ve toplumsal aidiyeti güçlendiren çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Bu eser din eğitimi aracılığıyla gençlik döneminde olan bireylerin aidiyet bilincinin nasıl geliştirilebileceğine ilişkin kuramsal düzeyde bir inceleme sunmaktadır.

Kitabın temel hedefi, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ortaöğretim Programı ve 9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabı içeriğinin analizine dayanarak somut bir örnek sunmaktır. Özellikle dini, kültürel, toplumsal ve mekânsal aidiyet türlerinin din eğitimi müfredatı ve öğretim materyali olan ders kitabı aracılığı ile nasıl kazandırılabilirliği üzerine yapılan bu çalışma, dini eğitimi alanında aidiyet bilincine yönelik yapılmış literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın her aşamasında bilimsel yöntemler izlenmiş olup, içerik analizi yöntemi ile öğretim programı ve ders kitabı çok boyutlu olarak değerlendirilmiştir. Bu süreçte elde edilen bulguların, akademik çevreler başta olmak üzere eğitimciler, öğretim materyal hazırlayıcıları ve politika yapıcıları için referans kaynağı niteliği taşıdığı düşünülmektedir.

KISALTMALAR

BKZ : Bakınız
DKAB : Din Kùltürü ve Ahlak Bilgisi

GİRİŞ

Eğitim sistemleri 21. yüzyılın içerisinde barındırdığı toplumsal, kültürel ve teknolojik dönüşümler nedeniyle devamlı olarak yapılandırılmaktadır. Yapılandırılan sistemlerin yalnızca bilgi aktarımına yönelik olmaması; bireyin kimlik, değer ve aidiyet bilincini geliştirmeye yönelik birey merkezli bir yapıda olması önemlidir. Bu bağlamda bireyin kendini içerisinde yaşadığı topluma entegre edebilmesi, aidiyet duygusunu sağlıklı şekilde geliştirebilmesi, toplumun ortak değerlerine uyum sağlayabilmesi, kendine kültürel, toplumsal ve dini bir kimlik inşa edebilmesi gibi etkenler eğitimin temel amaçları içerisinde yer almalıdır. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ifade ettiğimiz hususlar noktasında bizlere ihtiyaç duyduğumuz birey ve değer merkezli bu yaklaşımı sunmaktadır. Bu model bireyin hayatında önemli bir yere sahip olan aidiyet bilincinin kazandırılması ve öğrencilerin bireysel, kültürel, toplumsal ve dini kimliklerini inşa etmeleri bakımından bir temel oluşturmaktadır.

Çalışmamızın konusu olan aidiyet kavramı, bireyin belirli bir topluluk, inanç sistemleri, coğrafi mekanlar ve kültürel yapılar gibi olgulara yönelik bağlılık duygusu hissetmesi manasına gelmektedir. Aidiyet kavramı çok yönlü bir kavram olup psikolojik, sosyolojik ve pedagojik açıdan detaylı olarak incelenebilmektedir. Aidiyet, bireyin kimlik inşası, toplumsal yaşama uyum sağlaması ve duygusal anlamda kendini iyi hissetmesinde merkezi bir rol oynar ve karşılanması gereken temel bir duygudur. Aidiyet duygusunun karşılanmadığı durumlarda bireyin güven duygusu geliştirmesi, içsel bütünlüğünü sağlaması ve topluma uyum sağlaması zorlaşmaktadır. Özellikle çocukluk ve ergenlik gibi belirli dönemlerde aidiyet duygusu kişisel ve sosyal kimliği şekillendiren temel duygu konumundadır.

Bireyin kimlik oluşumunda etkili olan temel kurumsal yapıların başında eğitim gelmektedir. Okul ortamları bireylere akademik bilgi sağlamanın yanında değerler, normlar, toplumsal beklentiler, sosyal kimliklerle bir tanışma ortamı sunmaktadır. Bu nedenle eğitim sistemleri yapılandırılırken bireylerin kendi kültürlerine, tarihlerine, içerisinde yaşadıkları topluma ve inanç sistemlerine yönelik aidiyet duygusunun oluşturulması ve geliştirilmesi göz önünde bulundurulmalıdır. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ifade ettiğimiz bu hususları yerine getirmeye imkan sağlamakla birlikte milli, manevi ve evrensel değerleri merkeze alan bir yaklaşımla hazırlanmıştır.

Bireyin manevi gelişimini temel alan din eğitimi ise anlam arayışlarına cevap veren, dini değer, olgu ve kavramların tanıtımını ve içselleştirilmesini hedefleyen özel bir eğitim alanı olup, bireyin inanç sistemine yönelik bilgi edinmesini sağlamasının yanı sıra söz konusu inanç sistemine bağlılık oluşturmalarını da

amaçlayan bir yapıya sahiptir. Bu nedenle din eğitimi aidiyet duygusunun bireysel ve toplumsal boyutta geliştirilmesini destekleyen güçlü bir araç olarak değerlendirilmektedir. Din eğitimi ile bireylerin dini aidiyeti pekiştirilirken aidiyetin diğer türleri arasında yer alan kültürel ve toplumsal aidiyeti de geliştirmek mümkündür. Bu da bireylerin hem kendi iç dünyalarında hem de sosyal hayatlarında uyumlu olmalarını sağlamaktadır.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde geliştirilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı ile 9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabı din eğitiminde aidiyet bilincinin kazandırılmasında ön plana çıkmaktadır. Modelde hedeflenen değer merkezli eğitim yaklaşımı baz alındığında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi dini, kültürel ve toplumsal aidiyet türlerinin tanıtılması ve geliştirilmesine olanak sağlamaktadır. Öğretim programlarının unsurları olan kazanımlar, öğrenme alanları ve ders kitabı içerikleri aidiyet bilincine ve farklı aidiyet türlerine (toplumsal, kültürel, dini ve mekânsal) yönelik farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle söz konusu Din Kültürü Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nın ve program ekseninde hazırlanan 9. Sınıf ders kitabının içeriklerinin aidiyet bilincine yönelik sistematik açıdan incelenmesi; eğitim politikalarının başarısının değerlendirilebilmesi ve bu değerlendirme sonucunda yapılacak değişikliklerin öngörülebilmesi açısından önem arz etmektedir.

Bu araştırma, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde hazırlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı ve 9. Sınıf ders kitabını aidiyet bilincinin kazandırılmasına yönelik olarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında aidiyet kavramının; programın hangi kazanımları, öğrenme alanları ve ders kitabında yer alan hangi içeriklerle aktarılabilceği ve bu aktarma sürecinin bireyler üzerinde oluşturabileceği etkiler değerlendirilecektir. Ayrıca kültürel, toplumsal ve dini aidiyet gibi aidiyet türlerinin program ve ders kitabı aracılığı ile nasıl inşa edilebileceği; bireyin bu çerçevede nasıl bir kimlik ve değer yapısı geliştirebileceği araştırmanın temel soruları arasındadır.

Din eğitimi aracılığıyla bireylerin aidiyet bilincinin güçlendirilmesine, kimlik inşasının gerçekleştirilmesine, toplumla ve değerler sistemiyle bütünleşmesine katkı sağlamak araştırmanın temel hedefini oluşturmaktadır. Özellikle Türkiye gibi kültürel açıdan zengin ve dini inançla sosyal hayatın iç içe geçtiği toplumlarda din eğitiminin bu işlevi kendini daha görünür kılmaktadır. Çünkü bireyin kendini bir dine, kültüre ve topluma ait hissetmesi; sosyal normlara uyan, sorumluluk bilinci yüksek, birlikte yaşam kültürü içerisinde toplumsal olarak işlevsel bir fert haline gelmesi bakımından bir zorunluluktur. Bu durum da hem bireysel hem de toplumsal düzeyde barışın, huzurun ve iş birliğinin sağlanması açısından hayati önem taşımaktadır (Aydın, Coştu, Baba, 2020).

Sonuç olarak din eğitimi ile aidiyet kavramı arasında çok boyutlu, karşılıklı etkileşime dayanan bir ilişki söz konusudur. Bu ilişki bireyin sağlıklı psikolojik gelişimi ve toplumsal yapının istikrarında belirleyici konumdadır. Çalışma sonuçlarının mevcut programın değerlendirilmesinin yanında gelecekteki eğitim programlarının şekillendirilmesine ve ders materyallerinin geliştirilmesine katkı sunması hedeflenmektedir.

1. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1 Aidiyet

Aidiyet kelimesi; ilişkin olma, ilgili olma, bağlılık, topluluk duygusu, üyelik duygusu, kişinin kendini bir topluluk, konu, varlık veya yer ile ilişkilendirmesi ya da söz konusu topluluk, konu varlık veya yere ilgi duyması gibi anlamlara gelmektedir. TDK'ye göre ise aidiyet, “ilişkinlik” kavramı ile açıklanmakta olup; belirli bir mekâna, kişiye, olguya veya ideolojiye ait olmak şeklinde tanımlanmaktadır. Aidiyet duygusu insanoğlunda doğuştan gelmektedir ve insana has bir duygu olarak nitelendirilmektedir. Aidiyet aynı zamanda insanoğlunun belirli bir gruba ait olması demektir. İnsanlar ait oldukları gruplarda kendilerine ait özel bir alan edinirler, ait oldukları grubu benimserler ve grup içerisinde kendilerine bir kimlik oluştururlar. Bu sayede insanlar içinde bulundukları ortamla bütünleşmekte ve diğer insanlarla kendilerine ortak bir hedef edinmektedirler. Söz konusu bu grup bir aile, bir kurum ortamı, bir millet vb. olabilmektedir. Durkheim aidiyeti bireyler içi sosyalleşmeyi sağlayan bir bağlanma olarak tanımlamaktadır (Sevinç, 2022). Bu bağlanma ile insanlar kendilerini herhangi bir grubun parçası olarak konumlandırırlar ve bu sayede kendilerini daha güvende hissetmektedirler. Bu nedenle aidiyet duygusu insanın yaşamına devam edebilmesi için gerekli bir duygudur.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde de en önemli beş ihtiyaçtan biri olarak değerlendirilen aidiyet, insanın motivasyonu için temel taşlardan biridir. İnsanlar bağlanmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Maslow'a göre bu bağlanma ihtiyacı karşılanmadığı zaman öğrenme de gerçekleşmemektedir. Çünkü aidiyet duygusunun bilişsel, duyuşsal ve davranışsal yönleri de bulunmaktadır. Bu yönleri ile aidiyet duygusu bireylerin psikolojilerini ve toplumsal ilişkilerini etkilemektedir. Aidiyet duygusu karşılandığında birey iç dünyasında mutmain olmakta ve iç motivasyonu artmaktadır. Buna ek olarak bireyin içerisinde bulunduğu ortamda kabul görmesi ve onaylanması sonucunda aidiyet duygusunu oluşturması farklı pozitif duyguların da meydana gelmesini sağlamaktadır. Tam tersi durumda ise bireyin bulunduğu ortamda dışlanması ve kabul görmemesi durumlarında aidiyet duygusu gelişmediğinde sosyal izolasyon, yabancılaşma, depresyon, içe kapanma, yalnızlık hissine kapılma gibi olumsuz durumlar meydana gelebilmektedir.

Bireyin bulunduğu ortama aidiyet hissi duyması (aileye, okula, iş yerine vb.) ile öz yeterlilik duygusu arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Birey ait olduğu ortamda kabul gördüğünde ve desteklendiğinde öz yeterlilik duygusu güçlenmektedir. Çevreden bireye yansıyan olumlu geri bildirimler ve destek

bireyin kendini daha yeterli hissetmesini sağlamaktadır. Kendini yeterli hissetmeye başlayan birey kendisine yönelik beklentilere daha kolay karşılık verebilmekte, motivasyonunu ve başarısını arttırmaktadır. Aidiyet duygusu aynı zamanda zorlu ortamlarda bireyin duygusal olarak karşılaşabileceği zorluklarla baş etmesine yardımcı olarak öz yeterlilik duygusunu güçlendirmektedir. Bireyin içinde bulunduğu ortama kendini ait hissetmesi daha kolay sosyal etkileşimlerde bulunmasını, kendini daha iyi ifade etmesini ve kabul görmesini kolaylaştırmaktadır. Bu da bireyin öz yeterlilik duygusunu geliştirmesine katkı sağlayarak bireyin yeteneklerinin ve becerilerinin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Benzer bir durum okul ortamı için de geçerlidir. Kendini okula ait hisseden öğrencilerin motivasyonları, akademik başarıları ve öz yeterlilikleri yüksektir. Kendini okulun veya sınıfın bir parçası olarak gören öğrenciler, kendilerini okul ortamı içerisinde değerli hissetmektedir ve onların başarı beklenti yüzdeleri yüksektir. Yapılan çalışmalarda öğrencilerin akademik başarıları ve aidiyet duygusu arasında pozitif bir ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir. Bu özellikleri ile aidiyet duygusu başta depresyon olmak üzere, dışlanma, yabancılaşma, yalnızlık hissine kapılma gibi olumsuz birçok duruma karşı kalkan görevi görebilmektedir (Koca, 2021).

Psikolojik açıdan aidiyet duygusu bireylerin özsaygılarını ve benlik algılarını doğrudan etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Birey bir gruba veya topluluğa kendini ait hissettiğinde değerli ve kabul edilmiş olduğunu düşünür, güven duygusu hisseder. Bu durum da bireye psikolojik bir esneklik sağlar. Aidiyet duygusu aynı zamanda strese karşı da bireyi güçlendirmektedir. Karşılan zorluklar ve kriz anlarında aidiyet duygusu bireyin çevresinden destek arayışı içerisine girmesini ve çevresinden kendisine gelen destekle yaşadığı stresi aşmasını sağlamaktadır. Aidiyet duygusu bireylerin sosyal bağlarını güçlendirerek yalnızlık ve izolasyondan kurtulmasına, duygusal anlamda iyi olma hali içerisine girmesine ve günümüzde oldukça yaygın olan anksiyete ve depresyon gibi ciddi ruhsal bozukluklardan daha az etkilenmesine yardımcı olmaktadır.

Aidiyet duygusu sadece bireysel yönden faydaları ve etkileri olan bir duygu değildir. Aidiyet aynı zamanda toplumsal bir olgudur. Aidiyet toplumda yer alan bireyler arasında güçlü bağların oluşmasını sağlamaktadır. Ayrıca aile, etnik köken, din, coğrafya gibi toplumsal yapının temeli kabul edilen yapılar, aynı zamanda aidiyetin de temellerini meydana getirmektedir. İnsanlar bu temeller üzerinden aidiyet hissi geliştirmektedir ve toplum içerisinde ortak bir kimlik oluşturmaktadırlar. Aidiyet duygusu insanların bir arada yaşamalarını ve toplumsal yapıları meydana getirmelerini sağlamaktadır. Aidiyet duygusu ile insanlar birbirlerine karşı kendilerini sorumlu hissedebilmekte, toplumsal

normlara uymakta, dayanışma içerisinde olmakta, sosyal yardımlaşma kültürü geliştirebilmekte ve toplumsal düzenin korunmasında aktif rol oynamaktadırlar.

Aidiyet duygusu yaşamın erken dönemlerinden itibaren gelişmeye başlamaktadır. Aidiyet duygusu ilk olarak çocukluk döneminde aile aidiyeti şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde aile bireyleri arasında kurulan güven ilişkisi ve aile bağı bireyin aidiyet duygusunun gelişmesi için kritik öneme sahiptir. Bu dönemde aile içerisinde sevgi, saygı, destek ve hoşgörü gibi duyguların eksikliğinin yaşanması, aidiyet duygusunun gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ergenlik döneminde ise aidiyet duygusu daha belirgin olarak kendini göstermeye başlamaktadır. Gençlik döneminde birey kimliğini oluşturmaya başlar, toplum içerisindeki yerini belirler ve bir gruba ait olma ihtiyacı hisseder. Bu aidiyet duygusu genç bireylerin kendi kimliklerini oluşturmalarını, sosyal çevrelerine uyum sağlamalarını kolaylaştırmakta ve bireyin psikolojik gelişiminde önemli rol oynamaktadır.

Aidiyet duygusu insanoğlunda doğuştan gelen bir duygudur ve zamanla farklı şekillenebilen bir yapıya sahiptir. İnsanoğlu var olduğu andan itibaren bu duyguyu hissetmeye başlar ve kendini bir topluluğa, gruba veya oluşuma ait hissetmek ister. Bu istek insanları bir araya getirir ve toplulukların oluşmasını sağlar. Bir topluluğu meydana getiren insanlar birlikte hareket eder ve şehirleri, devletleri ve belirli toplumsal yapıları meydana getirir. İnsanoğlunun zamanla gelişmesi ile ihtiyaçları farklılaşmıştır ve bu da aidiyet duygusunun zamanla gelişmesine ve değişmesine neden olmuştur. Aidiyet duygusunun ortaya çıkmasında insanların ihtiyaçları etkili unsur olmuştur. Bu nedenle aidiyet duygusu insanların fiziksel ve güvenlik ile ilgili ihtiyaçlarından sonra gelen bir ihtiyaç olarak nitelendirilmiştir ve Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin üçüncü basamağında yer almıştır (Yusufoğlu, Cerev, 2019; Coştu, Sancak, 2019).

Aidiyet duygusu bireylerin kendilerini gerçekleştirme, önemli ve değerli hissetmeleri açısından önemlidir. Bu yönüyle aidiyet duygusu insanoğlunun yaşamında vazgeçilmez bir duygudur. Doğumdan itibaren başlayan bağlanma ve güven duyguları ergenlik ve yetişkin dönemlerinde aidiyet duygusuna evrilmektedir. Bu duygu, insanı; ailesine, arkadaş çevresine, okuluna, içerisinde yaşadığı topluma, işine ve çalıştığı kuruma ait hissetmeye yöneltmektedir. Bu durum zamanla insanoğlunun yaşamında farklı aidiyet duygularının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aidiyet ile ilgili çalışmalara bakıldığında söz konusu aidiyet çeşitleri arasında aile aidiyeti, kültürel aidiyet, kurumsal aidiyet, okula aidiyet şeklinde farklı aidiyet türleri ve çalışma alanları sıralanmaktadır. Kültürel aidiyet; kişinin içinde yaşadığı toplumun kültürünü tanıması, içinde yaşadığı toplumun milli ve manevi değerlerine dair bilinç sahibi olması ve içinde yaşadığı toplumun değerlerini içselleştirmesi anlamına gelmektedir (Yiğit, Koca 2019).

Aile aidiyeti; kişinin kendisini içine doğduğu aileye ait hissetmesi, ailesinin sahip olduğu değer ve doğruları benimsemesi ve bunları bir sonraki nesillere aktarmak için gayret göstermesi şeklinde tanımlanmaktadır. Kurumsal aidiyet ise kişinin çalıştığı kurum veya kuruluş ile kendini özdeşleştirmesi, kurumun faaliyetlerinde aktif olması, kurumun misyon ve vizyonuna yönelik amaçlarını gerçekleştirmesine hizmet etmesi olarak tanımlanmaktadır. Okula aidiyet ise öğrencilerin eğitim gördükleri okulu benimsemeleri ve kendilerini okula, okulda bulunan arkadaş ve sınıf ortamına ait hissetmesi şeklinde açıklanmaktadır (Öztop, 2014).

1.1.1 Kültürel Aidiyet

Kültürel aidiyet, bireyin kendini belirli bir kültüre, o kültürün değer, inanç ve geleneklerine bağlı hissetmesidir. Kültürel aidiyet bireyin kimlik algısını şekillendirmekle beraber toplumsal bağlarını da güçlendirmektedir. Kültürel aidiyet dil, din, etnik köken, tarih, yaşam tarzı gibi bireyin yaşamını meydana getiren temel faktörlerin şekillenmesini sağlamaktadır. Birey kendini, kültürle bu unsurlar vasıtasıyla özdeşleştirmektedir ve kendini kültürel olarak tanımlayabilmektedir. Kültürel aidiyet duygusu, insanların belirli bir kültüre ait sembolleri, anlamları, ritüelleri vb. birçok şeyi paylaşmasını sağlamaktadır. Bu paylaşılan unsurlar ile bireyler arasındaki bağ güçlenmektedir. İnsanların aynı dili konuşması, aynı yemekleri yemesi, aynı gelenekleri paylaşması, aynı tarihe sahip olması gibi ortak kültürel deneyimler de aidiyet hissini geliştirmektedir. Kültürel aidiyet bireylerin kendilerini tanımlayabilmelerini sağlamaktadır. Bir kültüre ait olma duygusu bireyin kimlik gelişiminden sosyal benlik algısına kadar bireyin gelişiminde önemli evreler olan birçok noktayı etkilemektedir.

Kültürel aidiyet kavramı sosyolojik bakış açısı ile sosyalleşme kavramı ile ilişkilendirilebilir. Sosyalleşme genelde süreç olarak tanımlanır. Sosyalleşme sürecinde birey bir kültüre ait olma bilinci geliştirir. Bu kurama göre anne-baba, öğretmen ve diğer yetişkinler, çocukların hayatında önemli rol modelleridir. Bireyler, peyderpey sosyal rollerine uyum sağlarlar ve bu roller tarafından ortaya konan beklentilere cevap vermeyi öğrenirler. Bu roller, az ya da çok davranışı tayin edebilir. Sosyolojik rol kuramı; bireylerin, büyük oranda diğerlerinin beklentileri tarafından kontrol edilen ve en nihayetinde içselleştirerek kendilerinin bir parçası yaptıkları kalıplar içinde düşündüklerini ve eylemde bulunduklarını öngörmektedir (Koby, 2024).

Kültürel aidiyet günümüzde çalışmalara konu edinilen bir kavramdır. Kültürel aidiyet kavramı küreselleşme ve hızla meydana gelen değişimlerle birlikte önemini arttıran bir kavram olmuştur. İnsanların diğer insanlarla bir arada yaşayabilmeleri birtakım ortak değerler etrafında buluşmalarına bağlıdır. Bu

ortak değerlerin en başında kültürel değerler gelmektedir. Farklı kimlikte ve kişilikte olan insanlar ortak kültürel değerler sayesinde kendini bir topluma ait hissedebilmektedir. Kültürel değerlerin varlığı ve bireyler tarafından benimsenmesi sağlıklı toplumların meydana gelmesinde etkili rol oynamaktadır.

1.1.2 Mekânsal Aidiyet

Bir bireyin veya toplumun belirli bir mekânla kurduğu duygusal, kültürel ve sosyal bağa mekânsal aidiyet adı verilmektedir. Mekânsal aidiyet duygusu sayesinde bireyler bir yeri kendilerinin olarak değerlendirirler ve söz konusu yere bağlılık duygusu geliştirirler. Mekânsal aidiyet sadece fiziksel olarak bir yere, mekâna bağlı olmak demek değildir. Birey kendini söz konusu mekanla ilişkilendirmekte, tarihsel ve kültürel bağlamda orayı anlamlandırmakta, kendini o mekânda güvende hissetmekte, aidiyet duygusu geliştirmekte ve duygusal anlamda bağ kurmaktadır. Mekânsal aidiyet kişiye güven, huzur ve kimlik duygusu da vermektedir. Örneğin kişi, doğup büyüdüğü yere duyduğu mekânsal aidiyet sebebiyle söz konusu yeri (şehir, kasaba, mahalle vb.) evi olarak nitelendirir ve bu nitelendirme bireyin ruhsal ve psikolojik durumu üzerinde olumlu etkilerin meydana gelmesini sağlar.

Mekânsal aidiyet aynı zamanda kültürel aidiyeti de beslemektedir. Örneğin bireyler içerisinde yaşadığı mahalleyi sadece bir mekân olarak değil bir kimlik, kültür ve gelenek olarak da benimsemektedir. Bu da kültürel aidiyeti meydana getirmekte ve beslemektedir. Çünkü mekânsal aidiyet zamanla gelişen ve anlam kazanan bir bağlanma türüdür. İnsanoğlu bir yerde uzun yıllar yaşadığında o yere olan bağları güçlenir; o yerin kültürünü, tarihini ve insanlarını sahiplenir.

İnsanlar bir yere ait olduklarında o yerin sosyal ve toplumsal yapısına da ait olurlar; içerisinde yaşadıkları yerin sosyal normlarını, değerlerini ve alışkanlıklarını özümserler. Bu özümseme ile kişinin yaşadığı mekân ve özellikleri zamanla kimliğinin bir parçası haline gelmektedir. Mekânsal aidiyet kültürel aidiyet gibi bireyin psikolojik sağlığı, toplumsal bağları ve kültürel kimliği açısından öneme sahip bir aidiyet türüdür. Bir yere hissedilen aidiyet duygusu ile insanlar sosyal bağlarını güçlendirmekte, toplumsal uyumlarını arttırmakta ve genel yaşam tatminlerini yükseltmektedirler. Mekânsal aidiyete zarar veren durumlar ise yer değiştirme, göç, şehirleşme gibi durumlardır ve bireyin kendini güvensiz hissetmesine, kimlik bunalımları yaşamasına, yalnızlık hissine kapılmasına neden olabilmektedir.

Mekânsal aidiyetin oluşmasında, öncelikle kişinin kendi deneyimleri olan bir yerde geçirdiği zaman, yaşadığı anıları ve kişisel deneyimleri etkili olmaktadır. Kişinin kendi deneyimlerine ek olarak aile, arkadaşlar, komşular, akrabalar ile oluşturulan sosyal ilişkiler de mekânsal aidiyetin meydana gelmesini

sağlamaktadır. Mekânsal aidiyeti oluşturan bir diğer unsur ise belirli bir mekânın taşıdığı tarihi, kültürel veya kutsal anlamdır. Bu anlam bireyin bir mekâna olan bağını güçlendirmekte ve mekânsal aidiyeti meydana getirmektedir. Örneğin Mekke, Medine, Kudüs, İstanbul gibi şehirlere hissedilen mekânsal aidiyet buna örnek olarak gösterilebilir.

1.2 Din

Din, insanın; evreni, yaşamı ve kendisini anlamlandırma çabasında başvurduğu, metafizik yönü ile ön plana çıkan bir açıklama sistemidir. Dini sistemler genellikle kutsal metinler, ibadet biçimleri, inanç ilkeleri ve ahlaki kurallar çerçevesinde şekillendirmektedir. Durkheim (1912), dini “kutsal olanı sıradan olandan ayıran semboller ve inançlar sistemi” olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, dinin sosyal bir gerçeklik olarak bireyler arası ilişkileri düzenleyen bir yönü olduğuna da vurgu yapmaktadır. Dinin bireysel, toplumsal ve kültürel temel işlevleri bulunmaktadır. Bireysel düzeyde din, insanın içsel dünyasını anlamlandırmasına ve yaşamını yönlendirmesine yardımcı olmakta, toplumsal düzeyde normlar oluşturmakta, kültürel düzeyde ise kültürel mirasın aktarımı ve toplumsal düzenin sağlanmasına yardımcı olmaktadır (Yavuz, 2020).

İnsan, doğası gereği anlam arayan bir varlıktır. Hayatın anlamı, ölüm, acı, adalet, yaşam gibi sorular karşısında din, bireyin zihinsel ve duygusal dengesini sağlamasına yardımcı olmaktadır. Anlam arayışı insanın temel güdülerinden biridir. Din insanın anlam arayışına karşılık vermekte, inanç sistemleri ile bireyin varoluşsal krizlerle baş etmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Araştırmalar, düzenli ibadet ve dini bağlılığın bireylerde stresle başa çıkma mekanizmalarını güçlendirdiğini ve yaşam doyumunu artırdığını göstermektedir (Koenig, 2012). Özellikle kriz, hastalık, kayıp gibi zorlayıcı yaşam olaylarında din, birey için bir baş etme kaynağı ve manevi destek mekanizması sunmaktadır. Dinle ilgili sosyolojik teorilerin birçoğu da dinin; hayatın anlamı, başlangıcı, sonu, ölüm, kötülük gibi temel varoluşsal ve entelektüel sorunları çözmede toplumsal olarak paylaşılan bir anlamlar seti sunduğunu vurgulamaktadır (Koby, 2012; 2015).

Din, bireyin ahlaki gelişiminde de kritik rol oynayan bir etmendir. Dini öğretiler iyi-kötü, doğru-yanlış ayrımı yapma konusunda insanlara rehberlik etmektedir. Din, bireyin yalnızca dışsal kurallara değil, içsel bir vicdani denetim mekanizmasına da sahip olmasını teşvik etmekte (Erdoğan, 2016) ve böylece, bireyde iç disiplinin gelişimine katkı sağlamaktadır.

Toplumsal hayatta da önemli bir yeri olan dinin en belirgin işlevlerinden biri, sosyal düzeni sağlamasıdır. Din aracılığıyla bireyler arasında ortak normlar ve değerler oluşturulmaktadır. Bu ortak değerler, toplumun bir arada yaşamasını kolaylaştırmakta ve sosyal dayanışmayı güçlendirmektedir (Durkheim, 1912).

Bayramlar, cenazeler, düğünler gibi ritüeller aracılığıyla din, bireyler arasında sosyal bağlar kurulmaktadır.

Din, sadece inançlar bütünü değildir, aynı zamanda bir kültürel miras ve kimlik unsurudur. Birey, dini değerler ve semboller aracılığıyla içinde yaşadığı kültürle bağ kurabilmektedir. Bu bağlamda din, bir toplumun tarihsel hafızasını ve geleneklerini nesiller boyunca aktaran önemli bir araçtır (Toprak, 2011). Türkiye gibi dini ve kültürel çeşitliliğin iç içe geçtiği toplumlarda din, etnik ve kültürel kimliklerin belirlenmesinde etkili olmaktadır.

Günümüzde, küreselleşmenin etkisiyle farklı din ve inanç sistemleri arasındaki etkileşim artmıştır. Bu durum, dinin tek bir inanç yapısı değil, farklı kültür ve toplumlarda çeşitlenen bir fenomen olduğunu da göstermektedir. Dolayısıyla çağdaş din anlayışı, yalnızca kendi inancını öğrenmeye değil, diğer dinlere karşı hoşgörü ve anlayış geliştirmeye de yönelmelidir (Aydın, 2006).

1.3 Eğitim

Eğitim, bireylerin topluma uyum sağlamalarını, kendi potansiyellerini gerçekleştirmelerini ve yaşam boyu öğrenen bireyler olarak gelişmelerini mümkün kılan temel bir toplumsal kurumdur. Bireyin zihinsel, duygusal, ahlaki ve fiziksel yönlerden gelişimine katkı sağlayan eğitim, aynı zamanda toplumun kültürel, ekonomik ve siyasal yapısını şekillendiren stratejik bir araçtır (Demirel, 2022). Modern toplumlarda eğitimin kapsamı yalnızca bilgi aktarmakla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda bireyleri eleştirel düşünebilen, etik değerlere sahip, üretken ve katılımcı yurttaşlar olarak yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda eğitim, sadece bireysel bir kazanım değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümün temel dinamiğidir.

Eğitim, sosyolojik, psikolojik ve pedagojik disiplinlerin kesişiminde yer alan çok boyutlu bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim, literatür incelendiğinde en genel anlamıyla, bireyin yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak davranış değişikliği kazanma süreci olarak tanımlanmaktadır (Ertürk, 1994). Bu nedenle, bireyin hem bilişsel hem de duyuşsal gelişimini destekleyen bir yapıya sahiptir. Eğitim, bireyin yaşantılarına anlam kazandırma sürecidir. Dewey'e göre eğitim "deneyimle kazanılan ve sosyal yaşama uyum sağlayan bir süreçtir" (Dewey, 1916). Platon'a göre eğitim, "insandaki iyi olanı açığa çıkarmak ve ruhun yetkinliğe ulaşmasını sağlamaktır." Durkheim'a göre eğitim, "yetişkin kuşakların, henüz toplumsal yaşama hazır olmayan genç kuşaklara toplumsal idealleri aktardığı sistemli bir süreçtir." UNESCO'nun tanımına göre eğitim, "bireylerin bilgi, beceri, değer ve tutumlar kazanarak yaşamları boyunca gelişmelerini ve topluma katkı sunmalarını sağlayan temel bir insan hakkıdır" (UNESCO, 2015). Türk Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre ise eğitim, "Türk milletinin bütün fertlerini; fizikî, zihnî, ahlakî, ruhî ve duygusal bakımlardan dengeli

ve sağlıklı şekilde geliştirmek ve onları millî şuura sahip, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmektedir.”

Eğitim kuramları, eğitim sürecinin doğasına ve işleyişine dair farklı yaklaşımları desteklemektedir. Örneğin eğitime önemli katkıları ile bilinen John Dewey'in deneyim temelli eğitimi, bireyin aktif katılımı ve deneyim yoluyla öğrenmesini vurgularken; Paulo Freire'nin eleştirel pedagojisi, eğitimin ezilen kesimleri özgürleştiren bir araç olarak kullanılabileceğini savunmaktadır (Freire, 2009). Bu bakımdan eğitim, yalnızca bireyin bilgi edinmesini değil, aynı zamanda sosyal bilinç geliştirmesini ve toplumsal yapıları sorgulamasını da teşvik eden bir yapıya sahiptir.

Eğitim, bireyin zihinsel kapasitesini geliştiren temel bir süreçtir. Okuryazarlık becerilerinden analitik düşünmeye, problem çözmeden yaratıcı düşünceye kadar birçok bilişsel beceri, örgün ve yaygın eğitim süreçlerinde kazanılmaktadır (Senemoğlu, 2021). Bu beceriler, bireyin sadece akademik başarıları açısından değil, yaşam boyu öğrenme yetkinliği kazanması açısından da kritik öneme sahiptir.

Eğitim, bireyde sadece bilgi üretimini değil, aynı zamanda değer yargılarının oluşumunu da etkileyen bir süreçtir. Okul, bireyin ilk sistematik sosyalleşme sürecine girdiği ve toplumsal normlarla tanıştığı kurumsal yapıyı ifade etmektedir. Bu bağlamda, ahlaki gelişim, empati, sorumluluk, saygı gibi değerlerin içselleştirilmesi eğitim aracılığıyla gerçekteştirilmektedir (Kavak & Gözütok, 2018). Nitekim demokratik değerlerin kazandırılması, hoşgörü kültürünün yaygınlaştırılması gibi sosyal amaçlar, modern eğitimin temel hedeflerinden birini teşkil etmektedir.

Eğitim, bireyin yaşadığı toplumun kültürel değerlerini, tarihsel mirasını ve kolektif kimliğini öğrenmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda kültürler arası etkileşimi destekleyen bir yapı sunarak bireyde kültürel çoğulculuk ve küresel vatandaşlık bilincini geliştirmektedir (Banks, 2008). Bu bağlamda eğitim hem ulusal kimlik inşasına hem de evrensel değerlere açık bir birey yetiştirilmesine hizmet etmektedir. Eğitim, bireylerin demokratik sistemlere katılım kapasitesini artıran bir işlev de görür. Eleştirel düşünme, hak ve sorumluluk bilinci, hukukun üstünlüğü gibi kavramlar, eğitim sürecinde bireylere kazandırılmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek bireyler, toplumsal karar alma süreçlerine daha aktif katılmakta ve demokratik normları içselleştirmektedir (Dewey, 1916).

1.4 Din Eğitimi

Din, bireylerin hayatını şekillendiren temel değer sistemlerinin başında yer almaktadır. İnsanlık tarihi boyunca din hem bireysel kimliğin oluşumunda hem de toplumsal yapının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu da din eğitimini hem bireyin manevi gelişimi hem de toplumsal uyumun sağlanması açısından vazgeçilmez bir eğitim alanı konumuna yükseltmektedir. Din eğitimi, bireyin dini bilgi, inanç, duygu ve davranışlara yönelik bilgi sahibi olmasını, bireyin dini

konularda gelişmesini ve kendi dini kimliğini oluşturmasını hedefleyen bir eğitim türüdür. Ülkemizde din eğitimi faaliyetleri okul ortamlarında formal, okul dışı ortamlarda informal olarak gerçekleştirilmektedir. Din eğitimi çok yönlü bir eğitim alanı olup yalnızca teorik bilgi odaklı bir bilgi aktarımına sahip değildir. Bireylerin ahlaki gelişimini, kişilik oluşumunu ve sosyal değerlere uyumunu da destekleyen çok boyutlu bir süreçtir. Bu yönü ile din eğitimi insanı bütüncül olarak ele alır ve eğitim faaliyetini bu bakış açısı ekseninde şekillendirir.

Literatürdeki en genel tanımıyla din eğitimi insanların dini yöndeki tutum ve davranışlarını istendik yönde değiştirmeyi, olumlu davranışlar kazandırmayı ve insanın dini anlamda yetişmesine ve gelişmesine katkı sağlamayı amaçlayan, bu amacı gerçekleştirirken bireyin içinde bulunduğu gelişim özelliklerini, bireyin hazır bulunuşluklarını dikkate alan ve bunları çevre ile bütünleştirerek yararlı hale getirmeye çalışan bir eğitim türüdür (Keyifli, 2013).

İlk ve temel amacı dini bilgi kazandırmak olan din eğitimi, bireylere kutsal kitaplar, peygamberler, ibadetler, dini kavram ve uygulamalar hakkında bilgi vermektedir. Söz konusu bilgi verme eylemi ile bireylerin manevi gelişimini de desteklemeyi amaçlayan din eğitimi; insanların iç dünyasını beslemelerine, anlam arayışlarına cevap bulmalarına, vicdani duyarlılıklarını da arttırmalarına yardımcı olmaktadır. Farklı inançları, yaşama kültürlerini ve yorum farklılıklarını da konu edinen din eğitimi bireyleri toplumsal uyum ve hoşgörüye teşvik etmekte, toplumsal barışın inşasına da katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Modern din eğitimi uygulamaları ise dini bilgiye eleştirel ve bilinçli şekilde yaklaşma ve sorgulayıcı düşünme yetisini kazandırmayı amaçlamaktadır.

Din eğitiminin bireysel, toplumsal ve kültürel olmak üzere üç temel işlevi bulunmaktadır. Bireysel işlevi ile bireyin manevi ve ahlaki gelişimini destekleyen bir araç konumundadır. Kişinin hayatını anlamlandırma çabasında etkin bir role sahiptir. Bireylerin kendi inanç ve değer sistemini oluşturmasında yol göstericidir. İkinci işlevi olan toplumsal işlev ile bireylerin toplumsal değerlere uyumlu hale gelmesini sağlamaktadır. Yardımlaşma, merhamet, adalet, empati gibi duyguların gelişmesini sağlayarak toplumsal dayanışmayı kuvvetlendirmektedir. Dürüstlük, doğruluk, sorumluluk, saygı gibi evrensel normların içselleştirilmesini sağlayarak sosyal normlara uyumu kolaylaştırmaktadır. Kültürel işlevi ile de dil, sanat, mimari, gelenek gibi kültürel zenginliklerin nesilden nesile aktarılmasına yardımcı olmakta; geçmişteki medeniyetlerin dini miraslarını ve bu mirasların günümüze etkilerini tanıtarak tarih bilincini pekiştirmektedir. Ramazan ve Kurban Bayramı, kandil geceleri gibi dini günlerin anlam ve önemi din eğitimi sayesinde öğrenilir. Hat sanatı, ilahiler, dini şiirler, mesneviler gibi unsurlar din eğitimi ile öğrenilir ve sanatsal estetiğin gelişimine katkıda bulunulur.

Ülkemizde din eğitimi 1982 Anayasası'nın 24. maddesi uyarınca ilkokul 4. sınıftan itibaren zorunlu olarak “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” dersi ile verilmektedir. Bu ders, farklı inançlara saygı çerçevesinde hazırlanmış ve laik eğitim sistemi içinde şekillenmiştir. Dersin içeriği; İslam dini temelinde şekillenmiş olsa da diğer inanç sistemlerine de yer verilmektedir. Laik ve çoğulcu yapının korunması adına dersin “din eğitimi” değil “din kültürü öğretimi” boyutunda tutulması hedeflenmiştir.

1.5 Dini Aidiyet

Dini aidiyet, birey veya toplumun belirli bir dine, inanç sistemine ya da dini pratiklere karşı hissettiği duygusal bağlılık olarak tanımlanmaktadır. Dini aidiyet kavramı insanların belirli bir dinle olan ilişkilerinin derinliğini ve dinin yaşamın merkezinde nasıl bir rol oynadığını içermektedir. Dini aidiyet duygusu bireyin kendini, bir dini topluluğun inançları ve değerleri ile özdeşleştirmesiyle gelişir ve bireyin dini kimliğini meydana getirir.

Dini aidiyet, bireyin belirli bir dini inanca olan bağlılığı ve bu inancın dini pratiklerini uygulamasıyla şekillenmektedir. Bir kişi inandığı dine ait ritüelleri yerine getirerek, dua ve ibadet ederek, dini değerleri yaşatarak dini aidiyet duygusunu geliştirmektedir. Dini aidiyet aynı zamanda aynı inancı paylaşan bireyler arasındaki ilişkileri kuvvetlendirmekte ve birliktelik duygusunu meydana getirmektedir. Dini topluluklar ortak bir dini kimlik etrafında birleşen bireylerden meydana gelmekte; ibadetler, kutlamalar ve çeşitli sosyal etkinliklerle aidiyet duygusunu pekiştirmektedirler. Dini aidiyet de kültürel ve mekânsal aidiyet gibi bireyin kimlik oluşumunda etkili bir aidiyet türüdür. Birey, dini inancını ve aidiyetini yalnızca bir inanç olarak değil aynı zamanda sosyal kimliğinin bir parçası olarak nitelendirmektedir. Dini aidiyet bireyin yaşamını, değerlerini, ahlaki yargılarını ve dünya görüşünü şekillendirmektedir. Dini aidiyet geçmişteki dini deneyimlerin ve geleneklerin bir yansımasıdır. Ailesinin ve içinde yaşadığı toplumun tarihsel olarak benimsediği dini inançlar da bireyin dini aidiyetini pekiştirmektedir.

Dini aidiyet, bireyleri psikolojik, sosyal ve kültürel açıdan etkileyen bir unsur olup, bireylerin kimliklerini oluşturmalarını ve dünyadaki yerlerini anlamlandırmalarını sağlar. Dini aidiyet topluluklar arasında dayanışma ve yardımlaşma duygusunu da arttırmaktadır. Belirli bir dine ait topluluklar bir araya geldikleri ve birbirlerine destek olduklarında birey için moral ve manevi yardım ortamı oluşmaktadır. Dini aidiyet aynı zamanda bireyin psikolojik açıdan iyi ve huzurlu hissetmesini sağlamaktadır. Dini aidiyet bireylerin karşılaştıkları zorluklar ve stresle başa çıkmalarında, ruhsal dengelerini sağlamalarında, kendilerini güvende hissetmelerinde ve hayatın çeşitli zorluklarına karşı

dayanıklı olmalarında da etkilidir. Dini aidiyet aynı zamanda ahlaki olarak bireylerin gelişmesini, doğru ve yanlış gözeterek, etik ve ahlaka uygun davranmalarını da sağlar. Toplumsal etkileşim ve bireysel deneyimler sonucu meydana gelen dini aidiyet; toplumsal dini aidiyet, bireysel dini aidiyet ve kültürel dini aidiyet olmak üzere üç grupta incelenebilir:

- **Bireysel Dini Aidiyet:** Bireyin kendi inanç dünyası içinde dinle kurduğu kişisel, gönüllü ve bilinçli ilişkidir. İnanç, ibadet, ahlak ve dini deneyimler gibi öğeleri kapsamaktadır. Bu aidiyet, bireyin Allah’a, kutsal metinlere, peygamberlere veya metafizik değerlere olan bağlılığını ifade etmektedir.
- **Toplumsal Dini Aidiyet:** Bireyin bir dini cemaat, mezhep, tarikat, cemiyet veya dini toplulukla kurduğu sosyal kimlik ilişkisini ifade etmektedir. Dini inançlar toplumsal bağlamda şekillenmekte ve paylaşılmakta; bu da kişiye bir topluluk hissi kazandırmaktadır.
- **Kültürel Dini Aidiyet:** Bireyin dinle aktif bir inanç ilişkisi olmasa bile, o dine ait kültürel değerleri, gelenekleri ve kimliği benimsemesidir. Bu durumda din sosyokültürel kimliğin bir parçası olarak algılanmaktadır.

1.5.1 Kur’an-ı Kerim’de Geçen Aidiyet ile İlgili Bazı Temel Kavramlar

- **Ümmet:** Ümmet kelimesi Arapça “emm” kökünden türemiştir. Çoğulu “ümem” dir. “Ümm” anne anlamına geldiği gibi, bir şeyin ortaya çıkmasına, başlangıcına, terbiyesine ve ıslahına denir (Şen, 2021). Bu kelime, aidiyet kavramını içerisinde barındırmaktadır. Kavram cemaat, bir araya gelmiş insan topluluğu, aynı zamanda ve aynı mekânda yaşamış insan topluluğu, bir görüş etrafında bir araya gelmiş insan topluluğu, âlimler topluluğu, itaat, önderlik, nesil, din, millet gibi anlamlara da gelmektedir.
- **Millet:** Cahiliye şiirinde bir amaç uğruna biriktirilmiş, bir araya getirilmiş manasında kullanılan “millet” kelimesi; Kur’an’da on beş kez geçmekte, Hz. İbrahim, İshak ve Yakub’a nispet edilmektedir. Kavim, insan topluluğu ve yer yer din anlamında kullanılan millet kelimesi aidiyet olgusunu içerisinde barındırmaktadır.
- **Kabile:** Kabile kelimesi Arapça’ da önde olmak, önüne almak, karşısına geçmek gibi anlamlara gelen “kabl” sözcüğünden türemiş olup, Türkçe de boy, oymak gibi kavramlarla ilişkilendirilmektedir. Kabile kelimesi aynı soydan gelen ve aidiyet duygusuyla bir lidere itaat eden göçebe insan topluluğu anlamına gelmektedir (Şen, 2021). Cahiliye şiirlerinde de sıklıkla yer verilen kelime topluluk manasında da kullanılmıştır. Söz konusu kelime toplulukların bir arada hareket

etmesini, bir araya gelmesini ifade ederken aidiyet duygusunu çağrıştırmaktadır.

- **Aşiret:** Aşiret kelimesi Arapça kökenli bir kelime olup kişinin aidiyet duygusuyla bağlı olduğu ve sorumluluğu altında bulunan en yakın akrabası, yakın arkadaşı, kabilesi ya da kişinin kendisiyle çoğaldığı grup anlamında kullanılmaktadır. Zamanla kişinin sayıca çokluklarıyla övündüğü akraba, dost ve yakınlarından oluşan topluluğa verilen isim olarak kullanılmaya başlanmıştır.
- **Kavim:** Cahiliye dönemi şiirlerinde aidiyeti barındıran topluluk manasında kullanılan kelime, Kur'an'da da topluluk manasında birçok yerde kullanılmaktadır. Kelime sosyal bir gruptan ziyade soy birliğinden oluşan bir topluluğu ifade etmektedir. Kur'an'da birçok yerde olumlu ve olumsuz anlamda kullanılan kavim kelimesi aidiyet duygusu ile birbirlerine bağlı belli bir dine inanan toplulukları ifade etmektedir.
- **Ehl:** Sözlük anlamı olarak aile, ünsiyet kurmak, yakınlaşmak, bir kişinin eşi, çocukları gibi anlamlara gelene kelimenin Kur'an'da daha çok aile, eş ve çocuklar manasında kullanıldığı görülmektedir.
- **Bitane:** Kelime Âl-i İmrân Suresi 118. ayette geçmektedir. Bu ayette Müslümanlara, iç dünyalarına girecek kadar yakın, sırlarına vakıf olacak kimseleri seçerken dikkatli olmaları emredilir. Buradaki “bitane” kavramı, aidiyetin en derin düzeyine işaret etmektedir. Aidiyet, bireyin bir gruba, topluluğa ya da kimliğe duygusal ve sosyal olarak bağlılık hissi geliştirmesidir. Bitane ise bu bağlılık ilişkisinin karşılıklı güven, içsellik ve sadakat gerektiren, daha mahrem ve hassas boyutunu ifade eden bir kavramdır.

1.5.2 Din Eğitimi ve Aidiyet

Din eğitimi ve aidiyet kavramını bir araya getiren ortak öge dindir. Çünkü din olgusu, bireyin içinde bulunduğu toplum, kültür ve ailesi başta olmak üzere; birçok alana kendini ait hissetmesine, aidiyet duygusunu sağlıklı bir şekilde geliştirmesine ve içinde yaşadığı hayata uyum sağlamasına katkı sağlamaktadır. Buna ek olarak insanın dine karşı duyduğu bir aidiyet hissiyatı da mevcuttur. Çünkü insanoğlu var olduğu ilk andan itibaren kendinden daha yüce ve aşkın bir varlığa inanma, o varlığın koruması altında bulunma, hayatının zor anlarında o varlıktan yardım bekleme ihtiyacı hissetmektedir. Bu ihtiyaç fitri bir ihtiyaçtır ve insanlarda belli bir Tanrı'ya ve dine inanmayı da beraberinde getirmektedir. İnsanda bu ihtiyacı meydana getiren şey aidiyet duygusudur.

Din eğitimi ve aidiyet kavramları, temelde din olgusu etrafında şekillenen iki kavram olarak birbiriyle doğrudan ilişkilidir. Din, sadece bireyin Tanrı inancı ile sınırlı olmayan; aynı zamanda bireyin kendisini içinde bulunduğu topluma, kültüre, tarihsel kimliğe ve sosyal yapıya ait hissetmesini sağlayan bütünsel bir yapıdır. Bu bağlamda din eğitimi, bireyin hem dini inançlarını öğrenmesi ve anlamlandırması, hem de sosyal aidiyet bağlarını kurması açısından önemli bir araç olarak işlev görmektedir.

Dini aidiyet, bireyin din eğitimine yönelik tutumlarını, motivasyonunu ve öğrenme süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Aidiyet duygusu güçlü olan bireyler, din eğitimi süreçlerine daha yüksek düzeyde ilgi gösterme ve öğrenilen bilgileri içselleştirme eğilimindedir. Bu durum, özellikle aile ve toplumun bireye kazandırdığı dini kimliğin eğitim sürecine taşınmasıyla belirginleşmektedir. Aynı zamanda dini aidiyetin, bireyin din eğitimi sürecinde aktarılan değer ve normlara yönelik algısını biçimlendirdiği de gözlemlenmektedir.

Din eğitimi, bireyin dini aidiyetini güçlendiren veya yeniden yapılandıran önemli bir sosyal araç konumundadır. Özellikle çocukluk ve ergenlik dönemlerinde alınan din eğitimi, bireyin dini kimlik gelişimini desteklemekte ve aidiyet duygusunu pekiştirmektedir. Nitelikli ve kapsayıcı bir din eğitimi, bireyin kendi dini geleneğini anlamasını sağlarken, farklı inançlara yönelik hoşgörü ve empati geliştirmesine de katkı sunmaktadır. Bu bağlamda din eğitimi, sadece bilgi aktarımı değil, aynı zamanda dini kimliğin inşası ve aidiyet hissinin oluşumunu da olumlu etkileyen bir süreçtir.

Dini aidiyet ve din eğitimi arasındaki ilişki, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bağlamda da şekillenir. Farklı dini ve mezhebi grupların yer aldığı toplumlarda din eğitimi politikaları, bireylerin aidiyetlerini nasıl tanımladıkları üzerinde belirleyici olabilir. Kamusal alanda sunulan din eğitimi uygulamalarının çoğulcu, kapsayıcı ve insan haklarına dayalı bir anlayışla yürütülmesi, dini aidiyetlerin çatışma değil, toplumsal bütünleşme aracı haline gelmesini mümkün kılabilir.

1.5.2.1 Din Eğitimi ve Bireysel Aidiyet

İnsan doğası gereği, kendini anlamlandırma ve bir üst varlıkla ilişki kurma ihtiyacı duymaktadır. Bu ihtiyaç, psikolojik literatürde fitri eğilim (İslam düşüncesinde “fitrat”) olarak tanımlanmaktadır. Bu fitri yönelim neticesinde birey, kendisini aşkın bir varlıkla ilişkili görmek ister. Bu ilişki, yalnızca metafizik bir yönelim değil, aynı zamanda bireyin kendini güvende hissetme, hayata anlam katma ve zorluklarla başa çıkabilme ihtiyacının bir sonucudur. Bu bağlamda bireyin Tanrı’ya, kutsal olana ya da manevi değerlere duyduğu bağlılık, onun dine yönelik bireysel aidiyetini oluşturur

1.5.2.2 Din Eğitimi ve Toplumsal Aidiyet

Din eğitimi, bireyin sadece inanç sistemini değil, aynı zamanda ait olduğu toplumun değerlerini, normlarını, sembollerini ve dini geleneğini öğrenmesine de aracılık etmektedir. Bu durum, bireyin toplumsal aidiyet duygusunun gelişmesi açısından kritik öneme sahiptir. Din eğitimi yoluyla kazanılan bilgiler, bireyin toplumun bir parçası olduğunu fark etmesini sağlar; böylece kişi kendi kimliğini yalnızca bireysel düzlemde değil, kolektif bir kimlik içerisinde tanımlar.

Toplumsal bağlamda aidiyet, bireyin bir gruba (örneğin bir mezhep, cemaat veya dini cemiyet) kendini ait hissetmesiyle şekillenmektedir. Bu bağ, bireye duygusal güven, kimlik bütünlüğü ve sosyal destek sunmaktadır. Özellikle ergenlik ve gençlik dönemlerinde din eğitimi, bireyin kimlik gelişimi ve sosyal entegrasyonu açısından önemli bir rol üstlenmektedir.

1.5.2.3 Din Eğitimi ve Kültürel Aidiyet

Din, aynı zamanda kültürel bir fenomendir. Dini ritüeller, bayramlar, kutsal mekânlar, dil ve semboller, belirli bir toplumun dini kültürünü yansıtır. Din eğitimi, bu kültürel unsurların öğrenilmesini sağlayarak bireyin kültürel dini aidiyet duygusunu geliştirmektedir. Kültürel aidiyet, bireyin kendini bir topluluğun tarihine, mirasına ve yaşam biçimine ait hissetmesiyle ortaya çıkmaktadır. Örneğin bir birey, aktif bir inanç yaşamı sürdürmese bile, Ramazan ayında iftar sofralarına katılarak ya da dini bayramlarda aile büyüklerini ziyaret ederek bu kültürel aidiyeti yaşayabilir.

1.5.2.4 Aidiyetin Güçlü Bir Aracı Olarak Din Eğitimi

Gerek bireysel gerekse toplumsal düzeyde aidiyet, modern toplumların karşı karşıya kaldığı yabancılaşma, bireyselleşme ve kimlik çözülmesi gibi sorunlara karşı önemli bir dengeleyici unsurdur. Din eğitimi bu anlamda, bireylerin değer temelli bir hayat anlayışı geliştirmelerine, ahlaki duruşlarını netleştirmelerine ve anlam dünyalarını güçlendirmelerine katkı sunmaktadır. Bu da bireyin hem kendisine hem çevresine karşı sorumluluk bilinciyle hareket etmesini sağlamaktadır.

Özellikle çok kültürlü ve çok dinli toplumlarda din eğitimi, bireyin kendi dini ve kültürel kimliğini tanımasını sağlarken, ötekine karşı da saygı geliştirmesini teşvik etmektedir. Bu durum, yalnızca aidiyet duygusunun güçlenmesini değil, aynı zamanda toplumsal barışın ve birlikte yaşama kültürünün inşasını da desteklemektedir.

1.6 Öğretim Programı

Öğretim programı, eğitim sisteminde belirli bir dersin hedeflerini, içeriklerini, öğretim yöntemlerini, değerlendirme kriterlerini ve kazanımlarını sistematik bir şekilde tanımlayan resmî belgeyi ifade etmektedir. Öğretim programları öğrencilerin bilgi, beceri ve değerler açısından nasıl bir gelişim göstermeleri gerektiğini belirlemekte ve öğretmenlerin eğitim sürecini planlamalarına yardımcı olmaktadır.

2023 yılında Türkiye'de güncellenen lise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) öğretim programı, "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli" çerçevesinde yeniden yapılandırılmıştır. Bu model, öğrenci merkezli, değer odaklı ve çağdaş eğitim yaklaşımlarını benimseyen bir karaktere sahiptir. Programın vizyonu, öğrencilerin dinin hayatı anlamlandırmadaki rolünü fark etmeleri, millî, manevî ve ahlaki değerleri benimsemeleri, dinler ve inançlar hakkında doğru bilgi sahibi olmaları ve farklılıklarla bir arada yaşama becerisi kazanmalarınıdır. Programın özel amaçları arasında ise İslam dininin iman, ibadet ve ahlak esasları arasındaki ilişkiyi analiz etme, Kur'an ayetlerinin mesajlarını özetleme ve Hz. Muhammed'in örnekliğini hayatlarına yansıtma gibi hedefler bulunmaktadır.

Program, din ve inançların öğretiminde "dinden öğrenme" ve "din hakkında öğrenme" yaklaşımlarını temel almaktadır. Bu sayede öğrenciler, hem kendi dinlerine ait yorum farklılıklarını hem de diğer dinleri, inançları ve dünya görüşlerini nesnel, betimsel ve analitik bir anlayışla tanıma fırsatı bulurlar. Ayrıca, mezhepler üstü bir yaklaşım benimsenerek İslam düşüncesindeki yorumlar bilimsel yöntemlerle ele alınır. Öğretim programı, öğrencilerin bilişsel, duygusal ve sosyal becerilerini geliştirmeyi amaçlar. Bu kapsamda, problem bazlı ve proje tabanlı öğrenme gibi yöntemler kullanılır. Ayrıca, "Erdem-Değer-Eylem" yaklaşımı ile bilgi, duygu ve davranış bütünlüğüne ulaşılması hedeflenir.

Program, öğrencilerin bilgisel, dijital, finansal, görsel, kültür, vatandaşlık ve sanat ile ilgili okuryazarlıklarından faydalanmalarını teşvik eder. Bu sayede, öğrenciler dinî ve ahlâkî meseleleri çözümleyebilme yeteneği kazanırlar.

2. BÖLÜM YÖNTEM

2.1 Araştırma Problemi

Bireylerin güçlü kimlikler inşa edebilmesinde ve toplumla sağlıklı ilişkiler kurabilmelerinde aidiyet duygusunun önemi büyüktür. Özellikle ergenlik döneminde olan bireylerin kendilerini bir toplulukla, kültür ve inanç sistemiyle ilişkilendirmesi, aidiyet kurabilmesi psikolojik olarak sağlıklı bireyler olmaları için gereklidir. Aidiyet duygusunun geliştirilmesi aynı zamanda topluma uyum sağlanması, değerlerin içselleştirilmesi ve sorumluluk bilincinin kazandırılmasında da etkili rol oynamaktadır. Bu nedenle aidiyet duygusunun eğitsel süreçler ile yapılandırılması ve bireylerin gelişim dönemlerine uygun olarak kazandırılmaya özen gösterilmesi; sosyal bütünleşmenin oluşturulması, kültürel devamlılığın sağlanması ve ulusal bir kimlik oluşturulması için temel bir bileşen konumundadır.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli bu doğrultuda aidiyet bilincinin kazandırılmasında bizlere alan açmaktadır. Model 21. yüzyılın gerekliliklerini gözetenek bilgi temelli eğitimden ziyade değer temelli eğitimin merkezde olduğu, bütüncül bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Bu yeni eğitim modeli aynı zamanda, bireyin zihinsel gelişimine paralel olarak onu; ahlaki, kültürel, dini ve sosyal yönlerden de geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu da modelin aidiyet bilinci başta olmak üzere, kimlik oluşumu, tarihsel bilinç, değer aktarımı ve manevi gelişim gibi kavramları merkezi şekilde ele almasını sağlamaktadır. Ancak modelin iddia ettiği yaklaşımın pratiğe nasıl ve ne şekilde yansıtıldığı ve bünyesinde kazandırmayı hedeflediği değerlerin öğretim programlarında ne ölçüde kendine yer bulabildiği ise araştırmaya ve değerlendirmeye muhtaçtır. Özellikle çalışmamızda konu edindiğimiz Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi gibi değer aktarımını ve kimlik gelişimini sağlamayı hedefleyen derslerde aidiyet duygusunun ne ölçüde, nasıl ve ne şekilde sürece dahil edildiği önemli bir problem olarak ortada durmaktadır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi bireyin dini ve kültürel kimliğinin farkına varması, dini gelenek ve uygulamalar hakkında bilgi sahibi olması açısından belirleyici etkilere sahip bir derstir. Ancak mevcut literatür incelendiğinde Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ve bilhassa aidiyet bilinci özelinde yapılan çalışmaların sayısının yetersiz olduğu görülmektedir. Mevcut sınırlı sayıdaki çalışma da Türk eğitim sisteminde değer aktarımı ve aidiyet kazandırmada din eğitiminin işlevselliği ve önemini vurgulama ve aidiyet kavramının ders kitaplarında var olan içeriklerle nasıl ve ne şekilde somutlaştırıldığını ne düzeyde içselleştirmeye uygun olduğunu sistematik şekilde ortaya koyma bakımından son derece yetersizdir. Bu nedenle, aidiyet

oluşumunda önemli bir evre olan ergenlik dönemini kapsayan ortaöğretim kademesinde öğrencilere uygulanan öğretim programının ve ders içeriklerinin aidiyet bilincini kazandırmadaki etkililiğini tespit etmeyi; aidiyet bilincinin aktarımının ne kadar bütüncül ve dengeli şekilde yapıldığını ortaya koyarak ders içeriklerinin aidiyet kavramı ekseninde hangi öğrenme alanları ve kazanımlar aracılığıyla geliştirilebileceği sorusuna cevap vermeyi amaçlayan çalışmamız, literatürde önemli bir boşluğu dolduracaktır.

Araştırmamızın problemi yukarıda ifade ettiğimiz hususlar noktasında şekillenmektedir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde hazırlanan öğretim programı ve 9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabı ile aidiyet bilinci nasıl ve ne şekilde kazandırılabilir, hangi içerikler aidiyet bilincini kazandırmada kullanılabilir? Aidiyetin farklı türleri olan dini aidiyet, kültürel aidiyet, toplumsal aidiyet ve mekânsal aidiyet programın ve ders kitabının içerikleri ile ele alınabilir mi? Bu ve benzeri soruların yanıtlanması, hem eğitim politikalarının etkililiğini ve niteliğini arttırmak hem de genç bireylerin kimlik inşasının sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi bakımından büyük öneme sahiptir.

2.2 Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı ve 9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabı içerisinde yer alan içeriklerle aidiyet bilincinin nasıl kazandırılabilceğini ortaya koymaktır. Bu genel amaç çerçevesinde araştırma aşağıdaki özel hedefleri gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır:

- Aidiyet kavramı ve aidiyet türleri hakkında bilgi vermek,
- Aidiyet kavramının öğretim programındaki yerini keşfetmek,
- Aidiyet ile ilişkilendirebilecek öğrenme alanlarını tespit etmek ve nasıl ilişkilendirilebileceğini değerlendirmek,
- Aidiyetin türleri olan dini, kültürel, toplumsal ve mekânsal aidiyetin program ve ders kitabı içerisinde nasıl kazandırılabilceğini belirlemek,
- Ders kitabında yer alan etkinliklerin aidiyet kavramıyla nasıl ve ne şekilde işlenebileceğini tespit etmek,

Yukarıda ifade ettiğimiz hedefler gerçekleştirilirken, aidiyet bilincinin ergenlik dönemini de kapsayan din eğitimi sürecinde nasıl yapılandırılabilceği kuramsal olarak temellendirilecektir. Araştırma, bireyin dini, kültürel ve toplumsal bağlamda kimlik inşa etme sürecinin merkezinde yer alan aidiyet duygusunu geliştirme ihtiyacına öğretim programı içerisinde nasıl ve ne şekilde cevap verilmektedir, şeklindeki temel soru çerçevesinde şekillenmiştir.

Araştırmanın eğitim materyali hazırlayıcıları, müfredat geliştiricileri, din eğitimi uzmanları ve öğretmenler için bir referans noktası olması beklenmektedir.

2.3. Araştırmanın Önemi

Aidiyet duygusu; bireyin kimlik gelişimi, psikolojik olarak iyi olma durumu, toplumsal bütünleşme gibi birçok yönden hayati öneme sahiptir. Özellikle ergenlikte bireyin kendini fark etmeye ve kendini tanımaya başladığı dönemde, doğuştan gelen ait olma duygusunun karşılanması gereklidir. Türkiye dini, kültürel ve toplumsal değerlerin günlük yaşamda oldukça aktif olduğu bir toplumsal yapıya sahiptir. Böyle bir toplumda, aidiyet bilincinin geliştirilmesi bireylerin bireysel ve kolektif bir kimlik inşa edebilmeleri için önemli olduğu kadar eğitim sistemlerinin başarılı olabilmesi ve hedeflerine ulaşabilmesi için de gereklidir.

Bu noktada birey merkezli, değer temelli ve bütüncül bir eğitim anlayışı çerçevesinde hazırlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli aidiyet bilincinin kazandırılması bakımından güçlü bir teorik zemine sahiptir. Modelin kapsadığı din eğitimi ise bireyin manevi gelişimini destekleyen bir yapıya sahip olmakla birlikte topluma, kültüre ve inanç sistemlerine yönelik bağlılık geliştirilmesinde de kullanıma uygun önemli bir araç konumundadır.

Araştırma, Türkiye'nin yakın gelecekteki eğitim vizyonunu ortaya koyan, yeterince üzerine çalışma gerçekleştirilmemiş Türkiye Yüzyılı Maarif Modelini merkeze almaktadır. Araştırma sürecinde bu model kapsamında oluşturulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ortaöğretim Programı ve 9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabı sistematik olarak incelenmiş, modelin uygulama boyutuna yönelik bulgular ortaya koyulmuş ve böylece eğitim politikalarıyla ilgili gelecekte yapılacak değerlendirme ve geliştirme süreçlerine bilimsel katkı sunulması amaçlanmıştır.

Aidiyet kavramı çok yönlü ve detaylı olarak incelenmesi gereken bir kavramdır. Özellikle eğitim aracılığı ile bireye kazandırılması gerekmekte ve böylelikle uzun vadede toplumsal barışın, sosyal dayanışmanın ve kültürel sürekliliğin sağlanmasında etkin olarak rol alabilmektedir. Bu çalışma din eğitimi aracılığıyla aidiyet bilincinin nasıl ve ne şekilde kazandırılabileceğini ortaya koymayı ve böylelikle eğitimin işlevlerinden birini görünür kılmayı hedeflemektedir.

Ergenlik dönemi aynı zamanda bireyin hayatında değerler sisteminin çocukluk dönemine göre daha etkin şekilde yer almaya başladığı dönemdir. Bu dönemde bireyin kimlik gelişimi başlamakta, birey sosyal dünyayla daha fazla etkileşim içine girmektedir. Bu nedenle ergenlik dönemi değer eğitimi açısından oldukça hassas ve belirleyici bir süreçtir. Dolayısıyla çalışmamızda ortaöğretim

düzeyine odaklanılmış olup değer eğitimiyle beraber aidiyet bilincinin nasıl yapılandırılacağı ve öğrenciler üzerinde ne gibi etkiler doğuracağı tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada elde edilen bulguların ders içeriklerinin hazırlanmasında ve düzenlenmesinde, materyal geliştiricileri, müfredat uzmanları, öğretmen ve din eğitimi alanında etkin akademisyenler için referans niteliği taşıması beklenmektedir. Aynı zamanda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nın içerik ve kazanım boyutunda taşıdığı anlamı ortaya koyması bakımından eğitim politikacıları için de kullanışlı bir kaynak işlevini taşıması hedeflenmiştir.

Sonuç olarak bu araştırmanın hem teorik hem de pratik bağlamda özgün ve etkili sonuçlar doğurabilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir.

2.4 Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, nitel araştırma desenine uygun olarak belirlenen ve içerik analizi ile incelenen belge ve dokümanlar oluşturmaktadır. Araştırmanın yapısı gereği herhangi bir öğrenci, öğretmen, veli ya da okul yönetimi ile doğrudan etkileşim kurulmamıştır. Araştırma verileri kuramsal belgeler, resmi dokümanlar ve ders içerikleri incelenerek elde edilmiştir. Bu bağlamda çalışma grubunu oluşturan kaynaklar şu şekildedir:

- Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2023 yılında yayımlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Ortaöğretim (Lise) Öğretim Programı,
- 9. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabı,
- Aidiyet kavramına ve türlerine dair tez, makale, kitap bölümü vb. güncel akademik literatür.

Elde edilen dokümanlar içerik analizi yöntemine göre incelenmiş, aidiyet kavramının nasıl işlenebileceğine yönelik çıkarımlar yapılmıştır. Ders kitabı içerisinde yer alan etkinlikler, öğrenme alanları ve kazanımlar detaylı olarak incelenmiştir.

Bu nedenle araştırma grubu herhangi bir birey grubu değildir. Araştırmamız belge temellidir ve program odaklı bir analiz çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Tercih ettiğimiz bu yaklaşım elde edilen verilerin geçerli ve güvenli şekilde yorumlanmasına olanak sağlamakla birlikte, araştırmanın bulgularına da teorik bir zemin sağlamıştır.

2.5. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada incelenecek bilgilerin dokümantasyon odaklı olması sebebiyle nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Araştırma sürecinde kullanılan veri toplam araçları ise şu şekilde sıralanmaktadır: Aidiyet konulu tez, makale, kitap

vb. alışmalar ve Web arama araçları. Söz konusu kaynaklar literatür taraması yöntemiyle incelenmiş ve araştırmanın verileri elde edilmiştir.

2.6 Verilerin Analizi

Araştırma sürecinde elde edilen verilerin analizinde doküman analizi ve içerik analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır. Bu iki yöntem, nitel veri analizinde sıklıkla başvurulan sistematik yaklaşımlar arasında yer almakta olup, çalışmanın bilimsel temellere dayandırılmasına katkı sağlamaktadır.

Doküman analizi, araştırma kapsamında incelenen olgu ya da olgulara ilişkin bilgi içeren yazılı materyallerin sistematik biçimde değerlendirilmesini içermektedir. Bu yöntem aracılığıyla, incelenen konunun tarihsel ve kuramsal erevesi belirlenmiş, alan yazınındaki bilgi birikimi yapılandırılmıştır. Araştırma sürecinde özellikle kitaplar, akademik makaleler, tezler gibi çeşitli kaynaklardan elde edilen veriler, doküman analizi yöntemiyle derinlemesine incelenmiştir. Bu bağlamda, ilgili belgeler belirli temalar doğrultusunda sınıflandırılarak, verilerin anlamlı bir bütün oluşturması sağlanmıştır.

Öte yandan, içerik analizi yöntemi, doküman analizinden elde edilen verilerin daha derinlemesine yorumlanması ve yapılandırılması amacıyla kullanılmıştır. İçerik analizi, belirli temaların, kavramların ya da örüntülerin ortaya çıkarılmasına olanak tanıyan bir analiz yöntemidir. Bu çalışmada içerik analizi hem mevcut literatürdeki eğilimlerin belirlenmesi hem de verilerin yorumlanması sürecinde kullanılmış; böylece araştırmanın kapsamı ve bulguları daha bütüncül bir şekilde değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, araştırmada doküman ve içerik analizinin birlikte kullanılması, elde edilen verilerin sistematik, geçerli ve güvenilir bir şekilde çözümlenmesini mümkün kılmıştır. Bu yöntemler sayesinde araştırma sorularına yanıt ararken sağlam bir kuramsal zemin oluşturulmaya çalışılmış ve bulguların analitik bir çerçevede ele alınması sağlanmıştır.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİNDE AİDİYET

3.1. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında Aidiyet Kavramı

Tablo 1: Aidiyet Kavramına Yönelik Öğrenme Alanları ve Kazanımlar

SINIF	ÖĞRENME ALANI	KAZANIM
9. Sınıf	“Allah İnsan İlişkisi”	“9.1.1. İnsanın yaratılışını ve özelliklerini ayetlerden hareketle tefekkür ederek sorgulayabilme.”
		“9.1.2. İnsanın doğruyu arayan bir varlık olarak bilgiye ulaşma yolları hakkında eleştirel düşünebilme.”
		“9.1.3. Allah (cc) ile iletişimin ibadet ve dua ile sağlandığını yansıtabilme.”
	“İslam’da İnanç Esasları”	“9.2.1. İman ve imanın mahiyetiyle ilgili konuları sorgulayabilme.”
		“9.2.3. İmanın bireye ve topluma kazandırdıklarını yansıtabilme.”
	“İslam’da İbadetler”	“9.3.3. İnsan ve ibadet ilişkisini yorumlayabilme.”
	“İslam’da Ahlak İlkeleri”	“9.4.1. İslam’da ahlakın mahiyetini sorgulayabilme.”
		“9.4.2. Ahlakın temel unsurlarını sorgulayabilme.”
		“9.4.3. Ahlaki tutum ve davranışlarla ilgili eleştirel düşünebilme.”
	“Kur’an’a Göre Hz. Muhammed”	“9.5.3. Kültürümüzde Hz. Muhammed (sav) ve Ehlibeyt sevgisini yorumlayabilme.”

Yukarıda yer alan kazanımların aidiyet kavramı ile doğrudan ve dolaylı olarak ilişkilendirilmesi mümkündür. İlk olarak “Allah İnsan İlişkisi” öğrenme alanı içerisinde yer alan “9.1.1. İnsanın yaratılışını ve özelliklerini ayetlerden

hareketle tefekkür ederek sorgulayabilme.” kazanımı insanoğlunun tarih boyunca bir yaratıcıya olan aidiyetini anlamaya çalışmak ile doğrudan ilişkilendirilebilmektedir. İnsan var olduğu andan itibaren yaratılışını sorgulamaktadır ve kendinden daha yüce, daha kudretli bir varlığa aidiyet duymak istemektedir. Bu duruma en güzel örneklerden birisi Hz. İbrahim’dir. O’nun varlığını, yaratıcıyı ve yaratıcı olarak nitelendirilebilecek varlığın özelliklerini sorgulaması kazanımın hedeflerinin gerçekleştirilmesinde, aidiyet duygusunun geliştirilmesinde örnek teşkil etmektedir. Ders kitabında konu ekseninde örnek olarak verilen ayetlerde ise insanın Allah tarafından bilinçli şekilde donanımlı ve diğer varlıklardan farklı şekilde, bir amaca yönelik yaratıldığı vurgulanmaktadır.¹ Aynı zamanda seçilen kazanımda Allah’ın insanları var etme sürecine ve aşamalarına da yer verilmektedir. Yaratılışa dair birinci kaynaktan öğrenilen bilgiler ile bireyin aynı zamanda kendini var eden varlığa, yaratıcıya olan aidiyetini güçlendirmek de mümkündür. Ayetlerde insanların diğer varlıklardan farklı olduğu, yaratılan diğer varlıklardan belli özelliklerle ayrıldığı vurgusu da toplumsal aidiyetin gelişmesini sağlayabilir.

“Allah İnsan İlişkisi” öğrenme alanı içerisinde bir diğer kazanım olan “9.1.2. *İnsanın doğruyu arayan bir varlık olarak bilgiye ulaşma yolları hakkında eleştirel düşünebilme.*” kazanımı insanların sorgulayıcı, merak eden ve araştıran bir varlık olma yönüne vurgu yapmaktadır.

İnsan doğası gereği doğruyu, iyiyi ve güzel olanı aramaktadır ve istemektedir. Bu doğruyu ve iyi olanı arama süreci bireylerin dine ve toplumsal değerlere yönelik aidiyet duygusunun gelişmesine katkı sağlayabilir. Ergenlik döneminde bireyler sahip oldukları değer yargılarını, alışkanlıklarını ve doğru olarak nitelendirdikleri şeyleri sorgulamaya, temellerini aramaya ve neyi neden yaptıklarını anlamlandırma sürecine girmektedirler. Bu süreçte kendince doğruyu, doğru bilgiyi arayan bireyler bunu bir nevi kendilerini hayatta ve toplum içerisinde belirli bir yerde konumlandırmak, herhangi bir gruba, topluluğa, oluşuma vs. ait hissedebilmek ihtiyacı çerçevesinde gerçekleştirmektedir. Doğru bilgiyi aramaya ve sorgulamaya başlayan birey zamanla kendini belirli bir düşünce sistemine, inanç yapısına ya da dine ait hissetmeye başlamakta ve kendini ait hissettiği inanç sistemi ve din içerisinde konumlandırmakta ve kendini o dinden biri olarak nitelendirebilmektedir. Söz konusu kazanım ile doğal bir süreç olan bu sorgulama ve doğru bilgiyi anlamlandırma süreci sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilir ve bireyin aidiyet duygusunun sağlıklı şekilde temellendirilmesi sağlanabilir.

¹ Bkz: İnfitar 82/7, Bakara 2/31-32, Enbiya 21/16, İsra 17/44 vb.

“Allah İnsan İlişkisi” öğrenme alanından belirlediğimiz son kazanım olan “9.1.3. Allah (cc) ile iletişimin ibadet ve dua ile sağlandığını yansıtabilme.” kazanımı dua ve ibadet kavramlarını öğretmeyi, dua ve ibadet etme alışkanlığı kazandırmayı hedeflemektedir. Geçmişten günümüze kadar semavi dinler başta olmak üzere tüm din ve inanışlarda dua ve ibadet etmek insanların yaratıcıya olan bağlılığının bir göstergesi, yaratıcıyla iletişim ve yakınlık kurmanın aracı olmuştur. İnsanlar kendilerince inandıkları yaratıcıya karşı duydukları aidiyet duygusunu dua ve ibadet uygulamaları ile pratiğe dökmüşlerdir. Söz konusu kazanımda da yer alan ibadet ve dua kavramları, İslam’da insanların Allah’a bağlılığının ve kendilerini Allah’a ait hissetmelerinin birer göstergesi olarak insan ve yaratıcı iletişimi ekseninde ele alınmaktadır. Bu kazanım ile, bireylerin iman ettikleri Allah’a ve O’nun dinine olan manevi aidiyetleri güçlendirilebilir, dua ve ibadetin bireyler nezdinde öneminin ve devamlılığının artması sağlanabilir, bireylerin Allah ve kul ilişkisi bağlamında kendilerini iyi hissetmeleri sağlanarak yalnızlık, depresyon, karamsarlık gibi duygulardan arınmalarına yardımcı olunabilir.

“İslam’da İnanç Esasları” öğrenme alanı içerisinde yer alan “9.2.1. İman ve iman mahiyetiyle ilgili konuları sorgulayabilme.” kazanımı bireylerin imanını sorgulamasını, İslam’ın inanç sistemine daha bilinçli ve sağduyulu şekilde bağlanmasını hedeflemektedir. Özellikle ergenlikle birlikte bireyler dini konular başta olmak üzere o zamana denk sahip oldukları birçok düşünce ve fikri sorgulamaya başlamaktadır. Bu sorgulama sonucunda imanın kuvvetlenmesi ve inanç sisteminin bireyin zihninde sağlam temellere oturması sağlanabilir. Birey sahip olduğu dini inancı ve bunun gereklerini yaptığı sorgulama sonucu kendi zihninde temellendirdiğinde kendi kimliğini, yaratılışını, imanın gereklerini de anlamlandırma sürecine girer ve yaratıcıya duyduğu aidiyet kuvvetlenir. Birey aynı zamanda içerisinde yaşadığı toplumun insanları ile kendisini bir araya getiren iman ve imanın gerekliliklerini kavradığında kendini o topluma daha fazla ait hissetmeye başlar, kültürel ve toplumsal aidiyeti gelişir.

“İslam’da İnanç Esasları” öğrenme alanından belirlediğimiz bir diğer kazanım olan “9.2.3. İmanın bireye ve topluma kazandırdıklarını yansıtabilme.” kazanımı bir önceki kazanımla benzer nitelikte aidiyete ve aidiyet bilincine katkıda bulunabilir. İnsanoğlu sosyal bir varlıktır ve bu sosyallik kendisini, tarih boyunca bireyin bir toplumun, bir bütünün parçası olma ihtiyacı ile hissettirmiştir. Bu ihtiyacını karşılamak isteyen insanoğlu aile, kabile, mahalle, köy, şehir vb. birçok toplumsal üniteyi meydana getirmiştir. İman etmek bireylerin kişisel ve toplumsal hayatta kendilerini bir bütünün, bir toplumsal yapının parçası hissetmelerini kolaylaştırmaktadır. İman etmek öncelikle insanlara bir kimlik kazandırmakta ve onları belirli nitelendirmelerin muhatabı

yapmaktadır. İman eden birbirinden oldukça farklı insanlar yer yer imanın gereği olan belli başlı ibadetler için yan yana gelmekte ve iletişim kurmaktadır. Diğer insanlarla ortak bir inanca sahip olmak, bu inanç sebebiyle bir araya gelmek ve iletişim kurmak sosyal ve kültürel aidiyetin gelişmesine katkıda bulunabilir. Birey imanın gereği olarak hac, umre, namaz vb. ibadetler için gittiği mekanlara da (Mekke, Medine, cami vs.) kendini ait hissedebilir ve mekânsal aidiyet gelişebilir.

“İslam’da İbadetler” öğrenme alanı içerisinde belirlediğimiz “9.3.3. *İnsan ve ibadet ilişkisini yorumlayabilme.*” kazanımı ibadetin insana kazandırdıkları hakkında farkındalık oluşturmayı hedeflemektedir. İbadet etmek bireylerin Allah’la olan bağına güçlendirdiği gibi kendilerini bir dini topluluğun üyesi olarak hissetmelerini de sağlamaktadır. Özellikle cemaat halinde gerçekleştirilen ibadetler aidiyet hissinin gelişmesini ve güçlenmesini sağlayabilir. Namaz, hac gibi ibadetler yukarıda belirtilen mekânsal aidiyetin (Kabe’ye, cami ve mescitlere duyulan aidiyet) de gelişmesine katkıda bulunabilir. Söz konusu kazanım ile kültürel aidiyet, toplumsal aidiyet, dini aidiyet ve mekânsal aidiyet geliştirilebilir ve güçlendirilebilir.

“İslam’da Ahlak İlkeleri” öğrenme alanı içerisinde yer alan “9.4.1. *İslam’da ahlakın mahiyetini sorgulayabilme.*” kazanımı içerisinde ahlakın kaynağı irdelenmektedir. Ahlak iki yönlü bir kavram olup doğuştan gelen bir yönü olmakla birlikte, dini inanışlar başta olmak üzere örf ve adetlerden, gelenek ve göreneklerden, hukuki, sosyal ve ekonomik şartlardan, alınan eğitimden etkilenmekte, söz konusu unsurlar ekseninde şekillenmektedir. İslam’da ahlakın kaynağı Allah’tır anlayışı ön plandadır. Ahlak ve ahlaki değerlerin temeli Allah’tır ve terbiye, ihlas, vicdan, Hz. Muhammed’in örnekliği gibi konular önemlidir. Ahlaki değerler aynı zamanda bireylerin oluşturdukları dini ve toplumsal kimliklerinin temelinde yer alan unsurlardır. Ahlaki değerleri sorgulayan ve faydaları üzerine kafa yoran kişi ahlaki değerlerin hem kendisi hem de toplum üzerindeki etkilerini fark eder. Söz konusu farkındalık dini aidiyetin güçlendirilmesini sağlar ve dolayısıyla söz konusu kazanım dini aidiyeti güçlendirme hususunda işlevsel olabilir.

“İslam’da Ahlak İlkeleri” öğrenme alanında yer alan “9.4.2. *Ahlakın temel unsurlarını sorgulayabilme.*” kazanımı da 9.4.1. kazanımı gibi bireyin ahlaki unsurları sorgulamasını ve bu sorgulama sayesinde ahlaki unsurların kendi karakteri ve toplumla olan ilişkisini anlamlandırmasını sağlar. Söz konusu kazanım bireyin ahlaki değerleri; iyi kötü, doğru yanlış ayrımını eleştirel düşünme becerisini kullanarak değerlendirmesini ve ahlaki değerleri sorgulayarak içselleştirilmesini hedeflemektedir. Birey ahlaki değerleri içselleştirince kendini değer sistemine ait hisseder ve bu da dini aidiyeti

güçlendirir. Kendini değer sisteminin bir parçası hisseden birey değer sistemlerinin etkin olduğu topluma da kendini ait hissetmeye başlar ve toplumsal aidiyet de gelişir. Kendini topluma ait hisseden birey topluma karşı olan sorumluluklarının da farkına varır ve topluma karşı sadakat, dürüstlük, dayanışma, birlik, beraberlik duyguları geliştirmeye başlar. Aynı zamanda söz konusu kazanım içerisinde birey kendisine sunulan hazır ahlaki değerlerin kaynağını, geçerliliğini ve doğruluğunu sorguladığında otonom bir ahlaki özne konumuna gelir. Böylelikle aidiyet duygusu da körü körüne değil bilinçli bir şekilde gelişerek sağlıklı bir bağlılığın gerçekleşmesi sağlanır.

“İslam’da Ahlak İlkeleri” öğrenme alanından belirlediğimiz bir diğer kazanım “9.4.3. *Ahlaki tutum ve davranışlarla ilgili eleştirel düşünme*.” kazanımıdır. 9.4.2. kazanımında da vurguladığımız gibi eleştirel düşünme ile aidiyet duygusunun bilinçli şekilde gelişmesi sağlanabilir ve körü körüne bağlılığın önüne geçilebilir. Ahlaki davranışları sorgulayan birey hangi değerlere sadık kalmak istediğini seçer ve böylece sağlam temellere dayanan ahlaki aidiyetin gelişmesi sağlanmış olur.

“Kur’an’a Göre Hz. Muhammed” öğrenme alanı içerisinde seçilen “9.5.3. *Kültürümüzde Hz. Muhammed (sav) ve Ehlibeyt sevgisini yorumlayabilme*.” kazanımı kültürümüzde önemli bir yere sahip olan Hz. Muhammed ve O’nun Ehlibeytine olan sevgiyi ve bağlılığı konu edinmektedir. Bilindiği üzere Hz. Muhammed Müslümanlar için dini açıdan olduğu kadar kültürel açıdan da önemli bir rol modelidir. Bir insan ve bir peygamber olarak günlük hayatı, insan ilişkileri, bireysel ve toplumsal rolleri insanlar tarafından oldukça değerli olarak görülmektedir. Bu nedenle o, kültürümüzde yeme içmeden, misafir ağırlamaya, komşuluktan babalığa birçok noktada örnek alınmaktadır. Aynı şekilde O’nun Ehlibeytine duyulan sevgi ve saygı da Müslümanlar için önemli hususların başında gelmektedir. Müslümanlar tüm bu yönleri ile inandıkları dinin peygamberi olan Hz. Muhammed’e karşı da bir aidiyet ve bağlılık duygusu geliştirmektedirler. Kendi yaşamlarını, ahlaklarını ve davranışlarını şekillendirirken Hz. Muhammed’i referans almakta, O’nun gibi olmaya gayret göstermektedirler. Hz. Muhammed’e ve Ehlibeytine duyulan sevgi dini ve kültürel kimliğe hissedilen aidiyetin de simgelerindendir. Bu sevgi bireylerin İslam dinine ve kültürüne olan aidiyetini kuvvetlendirmektedir.

SINIF	ÖĞRENME ALANI	KAZANIM
10. Sınıf	“İslam’da Varlık ve Bilgi”	“10.1.2. Allah-âlem ilişkisini tefekkür ederek sorgulayabilme.”
	“Allah’ı Tanımak”	“10.2.1. Allah’ın (cc) varlığının delilleri üzerine akıl yürütebilme.” “10.2.2. Allah’ı (cc) gereği gibi tanıyabilmek için O’nun isim ve sıfatlarını hayata yansıtması bakımından sentezleyebilme.”
	“İslam’ın Evrensel Mesajları”	“10.3.1. İslam’ın evrensel mesajlarından biri olan tevhit ilkesi hakkında bilgi toplayabilme.”
	“Din, Çevre ve Teknoloji”	“10.4.1. İnsan, çevre ve ahlak arasındaki ilişkiyi yorumlayabilme.”

“İslam’da Varlık ve Bilgi” öğrenme alanı içerisinde belirlenen “10.1.2. Allah-âlem ilişkisini tefekkür ederek sorgulayabilme.” kazanımı bireylerin; Allah ve âlem arasındaki ilişkiyi düşünmelerini ve anlamlandırmalarını, Allah’ın evrenle olan bağına düşünmelerini, Allah’ın evrende var olan düzen üzerindeki etkilerini ve Allah’ın yarattığı varlıklar arasındaki ilişkiyi kavramalarını, Allah ve evren ilişkisini akıl, kalp ve inanç boyutlarında sorgulamalarını hedeflemektedir. Bu düşünme ve anlamlandırma insanın evrendeki yerine dair farkındalık geliştirilmesini sağlar. Bireyler insanın bu evrende geçici bir yeri olduğunu ve kendi varlığının bir yaratıcıya ait olduğunu düşünür ve aidiyet duygusu geliştirir. Allah’ın evrenle olan ilişkisi üzerine düşünmek varoluşsal anlamda aidiyet duygusunun harekete geçirilmesini sağlamaktadır. Özellikle modern dünyada birçok insan kendisinin varlığını anlamsız olarak nitelendirmekte, kendini evrende ve âlemde konumlandıramamaktadır. Ancak söz konusu kazanım ekseninde Allah-âlem ilişkisi üzerine tefekkür eden birey kendisini bir yaratıcıya ait hissetmeye başlar, anlamsızlık hissinden kurtulur ve kendine değer vermeye başlar. Bununla birlikte tefekkür yoluyla, bireyin elde ettiği bilgiye körü körüne bağlanması engellenir ve inanç sistemini bilinçli bir bağlılık üzerine inşa etmesi sağlanır. Allah’a ve Allah’ın yarattığı âleme tefekkür yoluyla aidiyet geliştiren birey, inancını da düşünerek ve hissederek yaşamaya başlayacaktır.

“Allah’ı Tanımak” öğrenme alanı içerisinde yer alan *“10.2.1. Allah’ın (cc) delilleri üzerine akıl yürütebilme”* kazanımı evrendeki düzen, yaratılış, hikmet, Allah’ın varlığı ve kudreti gibi konularda bireylerin düşünmesini ve böylece Allah inancının kuvvetlenmesini hedeflemektedir. Akli deliller üzerine düşünmek insanın kendisini bir yaratıcıya ait hissetmesini sağlar. Bu düşünme ve akıl yürütme eylemi kimlik ve aidiyet bilincinin de gelişmesine yardımcı olmaktadır, çünkü inancın duygusal ve akli olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır. İnsan Allah’ın varlığına, evrende onun varlığına yönelik delillerle akıl yürüterek ulaştığında aidiyet hissi daha sağlam ve bilinçli şekilde oluşmaktadır. Kişi Allah’ın varlığına yönelik deliller üzerine düşündüğünde bireysel aidiyetin yanında toplumsal ve kültürel aidiyet de gelişmektedir. Bir dine mensup olmak, farklı insanlarla o dine ait değerleri paylaşmak ahlaki, duygusal ve kültürel anlamda diğer insanlarla bağ kurulmasını sağlar. Bu durum da kültürel ve toplumsal aidiyetin gelişmesine katkıda bulunur.

“Allah’ı Tanımak” öğrenme alanı içerisinde bir diğer kazanım *“10.2.2. Allah’ı (cc) gereği gibi tanıyabilmek için O’nun isim ve sıfatlarını hayata yansımaları bakımından sentezleyebilme.”* kazanımıdır. Söz konusu kazanım ile birey Allah’ın isimlerini ve sıfatlarını tanıyarak ve onların hayatındaki yansımalarını fark eder. Allah’ın isim ve sıfatlarının tecellisini kendi yaşamında fark eden birey yaşamını düzenler ve bu durum Allah’a ve O’nun dinine duyduğu aidiyetin gelişmesini sağlayabilir. İlahi sıfatları tanımak aynı zamanda insanın; kendi varlık nedenini, yaratılışındaki imkân ve sınırlılıkları ve sorumluluklarını fark etmesini sağlamaktadır. Örneğin “Rezzak” ismi ile birey rızık yalnızca Allah’tan geldiğinin farkında olur ve bu farkındalık ile birey hayata karşı güven ve teslimiyet duygusunu geliştirir. Birey aynı zamanda Allah’ın sıfatlarının yansımalarını kendi hayatı içerisinde bulduğu noktalara odaklanır ve kendini ilahi bir düzene ait hissetmeye başlar. Değer dünyasını da Allah’ın isim ve sıfatları doğrultusunda şekillendirmeye başlayan birey böylece yalnızlık duygusundan sıyrılır. Bu aidiyet duygusu bireyin hem bireysel hem de toplumsal anlamda dayanıklılığını arttırmaktadır.

“İslam’ın Evrensel Mesajları” öğrenme alanı içerisinde yer alan *“10.3.1. İslam’ın evrensel mesajlarından biri olan tevhit ilkesi hakkında bilgi toplayabilme.”* kazanımı öğrencinin tevhit ilkesi hakkında dini, toplumsal ve bireysel boyutlarıyla bilgi toplamasını ve topladığı bilgiler ile tevhidî anlamlandırmasını hedeflemektedir. Tevhit, İslam’ın özü olarak nitelendirilen, Allah’ın birliği ve yüceliğini vurgulayan bir ilkedir. Tevhit, insan ve Allah arasında en güçlü aidiyet bağının kurulmasına yardımcı olabilir. Bu bağ, kul ile Rab arasında kurulan doğal ve samimi bir bağlanmaya işaret edebilir. Tevhit ilkesi sayesinde insanın yalnızca Allah’a kulluk etmesinin önemini fark eden

birey, insanı Allah'tan başka bir gücün ya da dünyevi şeyin hüküm altına alamayacağını fark eder. Birey kimliğini şekillendirirken yalnızca Allah'a ait olduğu bilinci kazanır. Bu bilinç ile birey kendi iç dünyasında yolunu daha rahat bulabilir. Tevhit ilkesinin aynı zamanda toplumsal aidiyet boyutu da vardır. Tevhit inancı ile ırk, dil, renk, sosyal statü farkı olmaksızın tüm insanlar bir araya gelir ve ümmete dönüşür. Bu da bireylerin İslam toplumuna olan aidiyetini kuvvetlendirir.

“Din, Çevre ve Teknoloji” öğrenme alanı içerisinde belirlediğimiz kazanım “10.4.1. İnsan, çevre ve ahlak arasındaki ilişkiyi yorumlayabilme.” kazanımıdır. Söz konusu kazanım bireylerin çevre ve ahlak arasındaki ilişkiyi anlamlandırmaları ve ifade etmelerini hedeflemektedir. İnsan, çevre ve ahlak ilişkisini anlamlandıran birey evrende kendinin de bir yeri olduğunu ve bu nedenle de çevreye yönelik ahlaki sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğini fark eder. Bu farkındalık bireylerin içinde yaşadıkları topluma, çevreye ve evrene dair aidiyet bilinci oluşturmalarını sağlar. Bu da ahlaki, kültürel ve dini aidiyetin gelişmesini sağlayabilir. Çünkü aidiyet yalnızca insanlar arası ilişkilerde ortaya çıkan bir kavram değildir. İnsan kendini içerisinde yaşadığı doğal çevreye, o çevrede yer alan toprağa, suya, havaya vb. unsurlara da ait hissedebilmektedir. Birey içerisinde yaşadığı çevrenin sahibi değil bir parçası ve koruyucusu olduğunu fark ettiğinde aidiyet duygusu ile çevreye karşı olan sorumluluklarını fark edebilir. Çevresinde yer alan ortak yaşam alanlarını korumayı ahlaki görev edinebilir. Ahlakın da değerlere göre şekillendiğini fark eden birey kendini Allah'a ait hisseder ise ilahi ahlaka uyar, topluma ait hissederse toplumsal ahlak kurallarına uymaya gayret gösterir, doğaya ait hissederse çevresini korur. Dolayısıyla ahlaki davranışlar aidiyet duygusu ile şekillenmeye başlar.

SINIF	ÖĞRENME ALANI	KAZANIM
11. Sınıf	“Kader, İrade ve Sorumluluk”	“11.1.2. İnsan, akıl, irade ve sorumluluk kavramları arasındaki ilişki hakkında eleştirel düşünebilme.” “11.1.3. Bakara suresi 286. ayetin mesajlarını özetleyebilme.”
	“İslam Medeniyeti ve Gönül Coğrafyamız”	“11.3.1. Medeniyetin oluşumuna etki eden unsurları çözümleyebilme.” “11.3.2. İslam medeniyetinin izlerini özetleyebilme.” “11.3.3. İslam medeniyetinin bugünü ve geleceği hakkında akıl yürütebilme.”

“Kader, İrade ve Sorumluluk” öğrenme alanı içerisinde yer alan “11.1.2. İnsan, akıl, irade ve sorumluluk kavramları arasındaki ilişki hakkında eleştirel düşünebilme.” kazanımı eleştirel düşünme üzerine konumlandırılmış olup insan, irade, akıl ve sorumluluk kavramlarının eleştirel bir gözle değerlendirilmesini ve aralarında bağlantı kurulmasını hedeflemektedir. Eleştirel düşünme sonucunda birey karar verme süreçlerinde aklını ve iradesini ön plana çıkartır, eylemlerinin sorumluluğunu bilinçli şekilde alır ve tüm bunlar bireyin topluma olan aidiyetini güçlendirmesine yardımcı olur. Sorumluluk duygusu ile topluma karşı görevlerinin ve aidiyetinin bilincinde olan bireyin karar alma süreçleri sağlıklı bir şekilde gerçekleşir ve söz konusu birey toplumun değerleri ile uyumlu kararlar alır. Aksine, eğer birey kendini bir değere ya da topluma ait hissetmezse sorumluluk duygusu zayıflar.

“Kader, İrade ve Sorumluluk” öğrenme alanı içerisinde yer alan bir diğer kazanım “11.1.3. Bakara suresi 286. ayetin mesajlarını özetleyebilme.” kazanımıdır. Kazanımda yer alan ayette² Allah’ın insanlara taşıyamayacağı yük yüklemeyeceği konu edilmektedir. Ayette yer alan duada kulun Rabbine bağlılığı, sorumluluk bilinci ve manevi olarak Yaratıcıya duyduğu aidiyete vurgu yapılmaktadır. Bu dua ile insan Allah’a olan aidiyetini ve teslimiyetini dile

² Bakara 286: Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir. Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği işler de yükleme! Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et!

getirmektedir. Ayet bireyin aidiyetini ve dini kimliğini güçlendirmekle birlikte toplumun manevi değerlerine vurgu yaparak toplumsal aidiyeti de pekiştirmektedir.

“İslam Medeniyeti ve Gönül Coğrafyamız” öğrenme alanı içerisinde yer alan “11.3.1. Medeniyetin oluşumuna etki eden unsurları çözümleyebilme.” kazanımı öğrencilerin bir medeniyetin ortaya çıkmasında etkili olan dini, sosyal, kültürel, ekonomik ve coğrafi faktörleri analiz edebilmesini hedeflemektedir. Söz konusu unsurlar aynı zamanda toplumların da kimliğini belirleyen unsurlardır. İnsanlar toplumsal kimlik ile kendilerini içinde yaşadıkları medeniyete ait hissederler. Medeniyetin unsurlarını anlamak bireyin kimlik gelişimini olumlu yönde etkileyebileceği gibi bireyin kendi toplumuna olan aidiyetinin derinleşmesini de sağlayabilir. Bir medeniyetin meydana gelmesi için insanların ortak bir kimlik ve tanımlama etrafında bir araya gelmesi gerekmektedir ki bu da aidiyet duygusu ile mümkün olabilir. İnsanlar kendilerini aynı dine, dile, kültüre, değerlere, fiziki çevreye ait hissederse bir medeniyet inşa etmeye başlamaktadır. Ortak aidiyet duygusu ile bireyler bir araya gelmekte ve böylece aidiyet kavramı medeniyetlerin oluşmasında temel yapı taşlarından biri konumuna yükselmektedir. Aidiyet duygusu aynı zamanda bireylerin devlet, hukuk ve eğitim sistemi, aile vb. birçok medeniyet unsuruna bağlılık geliştirmesini sağlar. Bu da medeniyetlerin sürdürülebilirliği için gereklidir. Ancak aksine bireylerin içerisinde yaşadıkları medeniyete karşı duydukları aidiyet ve bağlılık duygusunun azalması ise medeniyetlerin çöküşüne neden olmaktadır. Çünkü birey aidiyet duygusunu kaybettiğinde “ben bu topluma ait değilim” anlayışı oluşmaya başlar ve zamanla değerler önemini yitirir, sosyal ve hukuki kurumlar zayıflamaya başlar ve bireylerin ortak hedefleri kalmaz. Seçilen bu kazanım ile İslam medeniyetini meydana getiren unsurların bireyler tarafından fark edilmesi ve aidiyet bilincinin geliştirilmesi sağlanabilir.

“İslam Medeniyeti ve Gönül Coğrafyamız” öğrenme alanı içerisinde belirlenen bir diğer kazanım ise “11.3.3. İslam medeniyetinin bugünü ve geleceği hakkında akıl yürütebilme.” kazanımıdır. Kazanım öğrencilerin, İslam medeniyetinin geçmişteki gücünü, etkisini, bugün geldiği noktayı ve gelecekte elde edebileceği gücü eleştirel ve analitik düşünme becerileri ile değerlendirmesini hedeflemektedir. Çünkü bir medeniyetin gelişmesi ve yükselmesi için bireylerin kendilerini o medeniyete ait hissetmesi gerekmektedir. İslam medeniyetine yönelik aidiyet duygusu geliştiren birey geçmişten referans alarak, bugününü sorgular ve geleceğini şekillendirmeye yönelik adımlar atar. Aidiyet duygusu ve bilinci güçlü bireyler tarihi iyi analiz ederek gerekli tedbirleri alır, bugünün problemlerini tespit eder ve gelecek için çözüm yollarını aramaya başlar. Eğer bireyler çeşitli etnik, mezhebi, coğrafi veya siyasi kimliklerine

takılıp ümmet olma aidiyetini kaybederse, İslam medeniyetinin birliği de zayıflayacaktır. Çünkü İslam medeniyeti yalnızca ibadetten oluşan bir medeniyet değildir. Bilgi üretimiyle, ahlaki değerleriyle, sanatıyla, toplum inşasıyla da öne çıkan bir medeniyettir. İslam medeniyeti aynı zamanda köklü bir medeniyet olup tarihsel ve kültürel birden çok olguyu bünyesinde barındırmaktadır. İslam medeniyetini tanımak, tarihsel ve kültürel boyutunu anlamak bireyde aidiyetin gelişmesini sağlar. İslam medeniyetine ait mimari, bilim, sanat ve edebiyat alanlarına ait izler, bireyin kendisini İslam medeniyetinin bir parçası görerek aidiyet duygusu geliştirmesini sağlar. Bu da bireyin kimlik geliştirme sürecine katkıda bulunabilir.

12. Sınıf	“Kur’an-ı Kerim”	“12.1.4. Kur’an-ı Kerim’in kültürümüze etkisini yorumlayabilme.”
	“	
	“Din ve Aile”	“12.2.1. İslam’ın aile kurumuna verdiği önemi yorumlayabilme.”
		“12.2.2. Aile içi iletişim ve etkileşim sürecini çözümleyebilme.”
		“12.2.3. Aile hayatında dikkat edilmesi gereken ahlaki değerleri özetleyebilme.”

“Kur’an-ı Kerim” öğrenme alanı içerisinde yer alan “12.1.4. Kur’an-ı Kerim’in kültürümüze etkisini yorumlayabilme.” kazanımı, kültürü meydana getiren dil ve edebiyat, sanat ve mimari, ahlak ve değer yargıları, hukuk, gelenek, gündelik yaşam gibi unsurlar üzerinde Kur’an’ın şekillendirici etkisinin fark edilmesini amaçlamaktadır. Çünkü Kur’an Müslüman toplumlar için manevi ve kültürel aidiyeti meydana getiren ortak referans noktasıdır. Ortak kelimeler, davranışlar, dini ritüeller, belli duygular Kur’an-ı Kerim üzerinden şekillenmektedir. Kur’an bu yönüyle ortak kimliğin ve kültürün ana taşıyıcısı konumundadır. Toplumun kültürü Kur’an merkezli olduğu zaman kendini Müslüman olarak tanımlayan tüm bireyler o toplumun kültürüne kendilerini daha çok bağlı hisseder, değerleri kolaylıkla benimser ve topluma yönelik duygusal bağ geliştirirler. Bu bağlanmalar aidiyet duygusunun bilinçli şekilde oluşmasını sağlar. İnsanlar kendilerini Kur’an merkezli bir kültüre ait hissettikçe kültürü yaşatma ve gelecek nesillere aktarma ihtiyacı da hissederler. Bu da kültürün uzun vadede devamlılığına katkıda bulunur. Dolayısıyla

aidiyet duygusu ile kültürü aktarma isteği ve kültürel devamlılık arasında zincir halkalarına benzer bir ilişki kurulur.

Müslüman toplumların kültürlerinin şekillenmesinde Kur'an-ı Kerim önemli bir yere sahiptir. Dilden sanata, mimariden edebiyata, toplumsal hayattan günlük yaşama kadar birçok noktada Kur'an-ı Kerim'in doğrudan veya dolaylı etkilerini görmek mümkündür. Birey, söz konusu kültürel unsurların ve Kur'an'ın etkilerini fark ettikçe onun kendi toplumuna ve manevi değerlerine olan aidiyet duygusu pekişir. Kültür üzerindeki bu etkileri yorumlayabilme kültürel ve toplumsal aidiyetin artarak, bilinçli bir düzeye taşınmasını sağlayabilir.

“Din ve Aile” öğrenme alanı içerisinde belirlenen ilk kazanım “12.2.1. *İslam'ın aile kurumuna verdiği önemi yorumlayabilme.*” kazanımıdır. Kazanım İslam'ın aile kurumuna verdiği önemi, aile içi ilişkilerde var olan temel değerleri ve toplumsal düzen içerisinde ailenin rolünü kavratmayı hedeflemektedir. Aile, aidiyet duygusunun ortaya çıktığı ve geliştiği ilk yerdir. Aile aidiyeti aynı zamanda tüm bireylerin ihtiyaç duyduğu ve geliştirmeye çalıştığı bir aidiyet türüdür. Birey ilk kez aile içerisinde “biz” duygusunu tatmaktadır. Bireyin aile içerisinde edindiği güçlü değerler bireyin topluma olan aidiyetini de şekillendirmektedir. Çünkü ailesine bağlılık hissedenden birey topluma da bağlı olmaktadır. Aile içerisinde sevgi, sorumluluk ve değer duygularını içselleştiren birey topluma da katkıda bulunmaktadır. Aksine aile bağlarının zayıflaması, İslam'a göre toplumsal çözülmenin ve yozlaşmanın başlangıcı olarak değerlendirilmektedir. Kendisini ailesine ait hissedemeyen birey, ailesine dolayısıyla da topluma yabancılaşmaya başlamaktadır. Bu yabancılaşma kimlik sorunlarına, sosyal bozulmalara ve maneviyat eksikliğine yol açmaktadır. Tüm bunların önüne geçmek için aile aidiyetinin kurulması önemlidir. Söz konusu kazanım ile İslam'da oldukça önemli bir kurum olan aileye verilen değer daha iyi anlaşılması ve aile aidiyetinin güçlü bir şekilde geliştirilmesi sağlanabilir. Aile aidiyetinin güçlü olması bireyin kendini güvende hissetmesine, ailesinin de bağlı olduğu topluma karşı sorumluluk ve bağlılık duygusu geliştirmesine katkıda bulunabilir. Bu nedenle bu kazanım toplumsal, dini ve aile aidiyetinin geliştirilmesine katkıda bulunacak şekilde değerlendirilebilir.

“Din ve Aile” öğrenme alanının içerisinde yer alan bir diğer kazanım “12.2.2. *Aile içi iletişim ve etkileşim sürecini çözümleyebilme.*” dir. Kazanım ile sağlıklı bir aile içi iletişim ve etkileşim süreci hedeflenmektedir. Bir bireyin kendini ailesine ait hissetmesi kendini orada değerli ve kabul edilmiş olarak görmesiyle ilgilidir. Bu da aile içerisinde sağlıklı şekilde iletişim kurulması ile mümkün olabilmektedir. Aile içerisinde sağlıklı iletişimin olması aileye duyulan aidiyeti kuvvetlendiren bir etkidir. Bireyin aile içinde duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilmesi, duygularının ve düşüncelerinin aile bireyleri tarafından önemsenmesi, aile içi iletişim kanallarının açık olması aidiyet duygusunu kuvvetlendirmektedir. Aile içi iletişimin

kopuk olması, aile içinde sürekli eleştirel ve yok sayıcı bir tutumun hâkim olması bireyin kendini değersiz hissetmesine ve aidiyet duygusunun baltalanmasına neden olur. Aile içerisinde sergilenen sevgi, saygı, empati, hoşgörü gibi değerler de yine aile aidiyetini ve bağlılığını güçlendiren etmenlerdir. Aileye duyulan aidiyet ve güçlü aile içi iletişim ve etkileşim, sosyal olarak bireyin kendini iyi hissetmesiyle birlikte toplumsal aidiyeti de güçlendirecektir.

“Din ve Aile” öğrenme alanı içerisinde belirlenen bir diğer kazanım “12.2.3.Aile hayatında dikkat edilmesi gereken ahlaki değerleri özetleyebilme.” kazanımıdır. Söz konusu kazanım bireyin, aile yaşamında ona rehberlik edecek ahlaki ilke ve değerleri tanıması ve bu değerlerin aile içi yaşam üzerindeki etkilerini kavranmasını hedeflemektedir. Ahlaki değerler, aile bireyleri arasında güven, saygı ve hoşgörü temelli bir ortam oluşmasını sağlamaktadır. Bu tür bir aile ortamı bireylerin aile içerisinde kendini güvende ve kabul görmüş hissetmesini sağlamaktadır. Bu güven ve kabul görmürlük hissi aidiyet duygusunun temelidir. Örneğin aile içinde birey kendisine saygı gösterildiğinde herkesin kendi fikirlerine değer verdiğini, dürüstlük gösterildiğinde duygu ve düşüncelerini gizlemeden iletişim kurabildiğini fark eder. Aile içinde sorumluluk duygusuyla hareket eden bireyler aile yapısının sürdürülebilirliğine de katkı sağlarlar. Ailenin sürdürülebilirliği toplumun da sürdürülebilirliği manasına gelmektedir.

Ahlaki değerler bireylerin yaşadıkları toplumdan edindikleri ve sayesinde toplumla iletişim haline geçtikleri unsurlardır. Aile içerisinde ahlaki değerlerin öğrenilmesi, yaşatılması ve içselleştirilmesi başta aile aidiyeti olmak üzere toplumsal ve kültürel aidiyet türlerinin de gelişmesini sağlayacaktır. Söz konusu kazanım sadakat, sorumluluk, saygı, sevgi gibi toplumsal boyutu olan değerlerin yanı sıra, aidiyet duygusunun geliştirilmesinde de kullanılabilir.

3.2 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabında Aidiyet Kavramı

3.2.1 Allah- İnsan İlişkisi Ünitesi

Etkinlik 1: İnsanın Yaratılış Amacı

İnsanın yaratılış süreciyle ilgili cevabını merak ettiğiniz soruları yazınız.	Yaratılmış bir varlık olarak insanın özellikleri hakkındaki sorularınızı yazınız.
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

***Söz konusu etkinlik 9. Sınıf ders kitabı sayfa 12’de yer almaktadır.**

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde hazırlanan 9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yukarıda yer alan öğrenme alanları ve kazanımlar çerçevesinde hazırlanan etkinlikler, aidiyet duygusu ve bilinci ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilebilir. Söz konusu etkinlikler bu minvalde değerlendirilmiş olup aidiyet kavramı ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa 12’de yer alan etkinlik “Allah- İnsan İlişkisi” öğrenme alanı “9.1.1. İnsanın yaratılışını ve özelliklerini ayetlerden hareketle tefekkür ederek sorgulayabilme.” kazanımı için hazırlanan etkinliklerin ilkidir. Söz konusu etkinlik sorgulama becerisi ile insanın yaratılışı ve özellikleri hakkında düşünmeyi ve yaratılış özelliklerinin öğrenciler tarafından fark edilmesini hedeflemektedir. “9.1.1. İnsanın yaratılışını ve özelliklerini ayetlerden hareketle tefekkür ederek sorgulayabilme.” kazanımında da belirttiğimiz gibi söz konusu etkinlik yaratıcıya duyulan aidiyeti geliştirmede ve güçlendirmede kullanılabilir. Etkinlik içerisinde yer alan “İnsanın yaratılış süreci ile ilgili, cevabını merak ettiğiniz soruları yazınız.” ve “Yaratılmış bir varlık olarak insanın özellikleri hakkındaki sorularınızı yazınız.” soruları ile bireyin yaratılışını ve yaratılış amacını sorgulaması, kendini bir yaratıcıya ve O’nun yarattığı evrene daha bilinçli bir şekilde ait hissetmesi ve böylece güçlü bir kimlik inşa etmesi sağlanabilir.

İnsan, yaratılışına dair soruların cevabını ararken yaratılışın evrendeki, toplumdaki ve varoluştaki yerini anlamaya yönelik çaba da sarf etmektedir. Etkinlik

içesinde yer alan soru ile bireyin zihninde, İnsan neden yaratılmıştır? Yaratıcı ile insan arasındaki ilişki nedir? İnsanın yaratılış amacı aidiyet duygusuyla nasıl şekillenir? İnsan, yaratıldığı andan itibaren kime veya neye aittir? İnsanın ruhsal ve biyolojik varlığı hangi düzene aittir? gibi kendi varoluşuna yönelik sorular da canlanmakta ve böylece birey kendi sınırlılıklarını, yetkinliklerini, sorumluluklarını ve ilişkilerini anlamlandırmaya yönelmektedir. Bu durum aidiyet duygusunun insanın sahip olduğu özellikler üzerinden temellendirilmesini sağlayabilir. Ayrıca insanın özelliklerine yönelik etkinlikte yer alan soruya ek olarak; insanın duygusal, düşünsel ve sosyal özellikleri hangi aidiyetlere işaret eder? İnsan, doğası gereği topluma mı aittir, bireysel bir varlık mıdır? İnsan kendisini bir dine, bir kültüre, bir millete ait hissederken hangi özellikleri ön plana çıkar? Aidiyet duygusu insanın karakterinde nasıl bir rol oynar? İnsan aidiyet hissini kaybettiğinde hangi ruhsal durumlar ortaya çıkar? Şeklinde yöneltilebilecek sorular ile de insanın sadece biyolojik bir varlık değil aynı zamanda duygusal, sosyal ve kültürel bir varlık olduğu ve bunun sonucu olarak da aidiyet kurma ihtiyacını hayatının hemen hemen her döneminde hissettiği anlaşılabilmektedir. İnsanın yaratılışa dair bu tür sorular sorması, aidiyet duygusunu derinleştiren ve pekiştiren önemli bir zihinsel ve duygusal süreçtir. — “Nereden geldim?”, “Neden buradayım?”, “Yaratan var mı, varsa benimle nasıl bir ilişkisi var?” gibi sorular hem bireysel kimliğin oluşumuna hem de insanın kendisini daha büyük bir bütünün parçası olarak hissetmesine katkıda bulunmaktadır.

Yaratılışa dair sorular, insanın kendi varoluşunu temellendirme çabasının ürünüdür. Kişi, kökenini sorguladıkça dünyada rastgele bir varlık olmadığını, bir amaca ya da anlam dizgesine bağlı olduğunu düşünmeye başlar. Bu da kişide aidiyet duygusunu güçlendirmektedir. Yaratılış sorularına verilen cevaplar çoğu zaman dini, felsefi ve ideolojik sistemler çerçevesinde şekillenmektedir. Bu sistemlere inanan bireyler, benzer sorulara benzer cevaplar buldukları topluluklara yönelir. Böylece insan sadece varoluşsal değil, sosyal olarak da kendini bir yere ait hissederek. Bu sorular, insanın kendi iç dünyasında bir denge ve bütünlük kurmasına yardımcı olur. Parçalanmış, karmaşık ya da yönsüz bir benlik yerine, yaratılışını anlamlandırmış bir birey daha sağlam bir aidiyet hissi geliştirir.

Yaratılışa yönelik sorular bireysel anlamda güçlü aidiyet duygusunun güçlenmesine yardımcı olmanın yanı sıra toplumsal düzlemde de bireyin aidiyetini pekiştirebilir. Birey yaratılışını sorguladıkça kendi gibi sorgulayan ve benzer sonuçlara ulaşan insanların, toplumların olduğu bilgisine ulaşacaktır. Çünkü ortak inanç sistemleri ve dünya görüşleri etrafında toplanan bireyler varoluşsal sorulara da benzer cevaplar veren toplulukları meydana getirmektedir. Bu nedenle birey etkinlikte varoluşa yönelik kendisine yöneltilen sorular ile bireysel varoluşunun yanında kolektif kimliğini de inşa edebilir. Böylelikle yaratılış soruları ile bireyde

ontolojik ve epistemolojik gelişmeye ek olarak psikososyal düzeyde de gelişme sağlanabilir. Kendi varlığını sorgulayan bireyler bir sorgulama evresine ve aidiyet arayışına girerler. Bu bağlamda yaratılış düşüncesi bireyin hem içsel bütünlüğünün hem de sosyal kimliğinin oluşturulmasında temel bir çerçeve sunar. Anlam arayışı ile aidiyet ihtiyacı arasındaki bu derin ilişki, insanın kültürel ve düşünsel tarihinde yaratılış olgusunun neden bu denli merkezi bir konumda yer aldığını açıkça ortaya koymaktadır.

Etkinlik 2: İnsanın Yaratılış Aşamaları

Öğretmen rehberliğinde sınıf dört kişilik gruplara ayrılır.

Kur'an-ı Kerim mealinden veya karekodu verilen kaynaklardan aşağıdaki soruların cevaplarını grup arkadaşlarınızla araştırınız. Öğrencilerin cevapları, sure ismini ve ayet numarasını belirterek yazmaları ve öğretmen rehberliğinde sınıfça değerlendirmeleri istenir.

Kur'an-ı Kerim'e göre

a) İnsan hangi unsurlardan yaratılmıştır?

.....

.....

.....

b) İnsanın yaratılış aşamaları nelerdir?

.....

.....

.....

c) İnsanın yaratılış amacı nedir?

.....

.....

.....

ç) İnsanın Allah'a (cc), kendisine, ailesine ve topluma karşı sorumlulukları nelerdir?

.....

.....

.....

Değerlendirme

.....

.....

.....

***Söz konusu etkinlik 9. Sınıf ders kitabı sayfa 14 -15'te yer almaktadır.**

Sayfa 14’te yer alan “İnsanın Yaratılış Aşamaları” adlı etkinlik de bir önceki etkinlik gibi sorgulama becerisini kullanarak bireyin, yaratılışını Kur’an-ı Kerim üzerinden sorgulaması ve zihninde sağlam temellere oturtmasını hedeflemektedir. Etkinlik bir önceki etkinlik gibi “Allah- İnsan İlişkisi” öğrenme alanı “9.1.1. İnsanın yaratılışını ve özelliklerini ayetlerden hareketle tefekkür ederek sorgulayabilme.” kazanımı içerisinde yer almaktadır. Söz konusu etkinlik Kur’an-ı Kerim perspektifi üzerinden insanın yaratılış unsurlarını, aşamalarını, yaratılış amacını ve çeşitli sorumluluk alanlarını incelemektedir. Bu unsurları aidiyet kavramı ile ilişkilendirmek mümkündür.

Aidiyet bireyin kendisini bir bütüne ait, bağlı hissetme ihtiyacının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Çok yönlü bir kavram olup psikolojik, sosyolojik ve metafizik düzlemde kendine yer edinmiştir. Kur’an- ı Kerim yapısı gereği insanın yaratılışına, varoluşsal amacına yönelik bütüncül bir bakış açısı ortaya koymakta, bireyin hem ontolojik hem de sosyal aidiyetine vurgu yapmaktadır. Bu nedenle aidiyet duygusunun Kur’an temelli işlenmesi ve geliştirilmesi mümkündür.

Etkinlik içerisinde yer alan Kur’an-ı Kerim’e göre “İnsan hangi unsurlardan yaratılmıştır? İnsanın yaratılış aşamaları nelerdir? İnsanın yaratılış amacı nedir? İnsanın Allah’a (cc), kendisine, ailesine ve topluma karşı sorumlulukları nelerdir?” şeklindeki sorular ile bireyin yaratılış özelliklerini keşfetmesi sonucunda aidiyet bilinci kazandırılabilir, yaratıcıya duyulan aidiyet hissi güçlendirilebilir. Etkinlik içerisinde yer alan insanın Allah’a, kendisine, ailesine ve topluma karşı sorumluluklarına yönelik soru ile aile aidiyeti ve toplumsal aidiyetin de geliştirilmesi sağlanabilir. Söz konusu etkinlik insanın doğasında var olan sorgulayıcılık, merak ve araştırma eğilimine vurgu yapmaktadır. Bu etkinlik, bireyin bilgiye ulaşma sürecinde sorgulama ve bilgi okuryazarlığı becerilerini kullanarak doğruya ulaşmasını hedeflemekte ve söz konusu hedefi bireyin manevi gelişimi ve toplumsal aidiyet duygusu ile doğrudan ilişkilendirmektedir.

İnsan, doğası gereği doğruyu, iyiyi ve güzeli arayan bir varlıktır. Bu arayış, bireyin sadece entelektüel değil aynı zamanda ahlaki ve manevi gelişiminin de temelini oluşturmaktadır. Bireyin doğruyu arama çabası, zamanla onu belirli bir değerler sistemine, inanç yapısına ya da dine yönlendirebilir. Bu süreç, bireyin hem kendilik algısının şekillenmesine hem de aidiyet duygusunun gelişmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Bu etkinlik aynı zamanda sorgulama süreci ile bireyin varoluşsal ve sosyal bağlamda kendini konumlandırmasına, bir anlamda “kime ya da neye ait olduğunu” belirlemesine imkân tanımayı da hedeflenmektedir.

Bireyin bilgiye ulaşma yollarını sorgulayıcı bir bakış açısıyla değerlendirmesi, onun yalnızca entelektüel olgunlaşmasına değil, aynı zamanda inanç sistemine karşı bilinçli bir aidiyet geliştirmesine olanak sağlar. Bu bilinçli aidiyet ise bireyin dini değerlere ve toplumsal yapıya daha sağlam temellerle bağlanmasını mümkün kılar.

Bu bağlamda, söz konusu etkinlik, bireyin bilgi arayışı ile inanç ve aidiyet gelişimi arasındaki doğal ilişkiyi ortaya koymakta; bireyin hem bireysel hem de toplumsal kimliğini inşa sürecini vurgulamaktadır. Sağlıklı yürütülen bir sorgulama ve anlamlandırma süreci, bireyin yalnızca doğru bilgiye ulaşmasını değil, aynı zamanda kendini ait hissettiği değer sistemini içselleştirmesini de desteklemektedir.

Etkinlik 3: En Güzel Biçimde Yaratılan İnsan

Aşağıda adımları verilen düşün-eşleş-paylaş etkinliğini tamamlayınız.

- “Muhakkak ki biz insanı en güzel biçimde yarattık.” (Tin 95/4) Bu ayette bahsedilen “insanın en güzel biçimde yaratılması” ifadesiyle anlatılmak istenen ne olabilir? sorusunun cevabını düşününüz.
- Aynı sorunun cevabını sınıftan seçtiğiniz bir ya da iki arkadaşınızla eşleşerek tartışınız.
- Tartışmanızı tamamladıktan sonra ulaştığınız sonuçları seçtiğiniz bir grup sözcüsü aracılığıyla tüm sınıfla paylaşınız.

Değerlendirme

Öz değerlendirme formunu doldurunuz.

	Evet	Kısmen	Hayır
1. Grup tartışmasına aktif katıldım.			
2. İnsanın yaratılışı ve özelliklerine dair çıkarımlarımı grup arkadaşlarımla paylaştım.			
3. Grup arkadaşlarımla çıkarımlarını dinledim ve yorumladım.			

1. İnsanı diğer varlıklardan ayıran temel özellikler nelerdir? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

2. İnsanın değerli bir varlık olarak yaratılmasının amacı ne olabilir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

***Söz konusu etkinlik 9. Sınıf ders kitabı sayfa 15'te yer almaktadır.**

“İslam’da İnanç Esasları” öğrenme alanı ve “9.2.1. İman ve iman mahiyetiyle ilgili konuları sorgulayabilme.” kazanımı çerçevesinde hazırlanan etkinlikte “İnsanı diğer varlıklardan ayıran temel özellikler nelerdir? Yazınız. İnsanın değerli bir varlık olarak yaratılmasının amacı ne olabilir? Açıklayınız.” Soruları ile imanın mahiyetini sorgulama becerisinin, tartışma yöntemi üzerinden kazandırılması hedeflenmektedir. İnsanı diğer varlıklardan ayıran temel özellikler; akıl, irade, sorumluluk bilinci, ahlaki değerler geliştirebilme, kendini sorgulama, anlam arayışı ve kültür oluşturabilme kapasitesidir. Bu özelliklerin tamamı, insanın sadece biyolojik değil aynı zamanda manevi ve sosyal bir varlık olduğuna işaret etmektedir. Aidiyet kavramı bu noktada kendini göstermektedir. İnsan, düşünebilme ve kendini tanımlayabilme yeteneği sayesinde; kim olduğunu, nereden geldiğini, neye ait olduğunu ve hayattaki yerini sorgulayabilme özelliğine sahip bir varlık olarak yaratılmıştır. Bu sorgulama süreci, bireyin bir gruba, topluma, değerler sistemine ya da inanç yapısına bağlanma ihtiyacını doğurmaktadır. İnsanın akıl ve irade gibi kendine has özellikleri, ona ait olma ihtiyacını fark edebilme ve bu ihtiyacı karşılayacak yolları seçebilme yetisi de kazandırmaktadır.

İnsan hem fiziksel hem de manevi olarak hayatı boyunca bir yerlere ait olma arayışı içinde olmaktadır. Aile, toplum, kültür, din ve değerler, bu aidiyetin somutlaştığı yapılardır. Örneğin; sadece düşünebilen değil, aynı zamanda inanan, değer üreten, bir toplulukla bağ kurabilen insan, bu yönüyle anlamlı aidiyet duygusunu meydana getirebilen tek varlık konumundadır. İnsanın değerli bir varlık olarak yaratılmış olması, onun sorumluluk taşıyan, anlam arayan, ahlaki ilkeleri içselleştirebilen ve doğru ile yanlış ayırt edebilen bir yapıda olmasından kaynaklanmaktadır. Bu değerli oluş, insana hem yeryüzünde halifelik görevi verilmesine hem de yaratılmışların en üstünde konumlandırılmasına vesile olmuştur. Bu üstün konum, insanın kendini yalnızca birey olarak değil, daha büyük bir sistemin parçası olarak görmesi gerekliliğini doğurur. İşte burada aidiyet duygusu, insanın değerini anlamlandırmasında kritik rol oynamaktadır. İnsan, yaratılmış olmasının bilinciyle kendini bir yaratıcıya, bir inanç sistemine, bir misyona ve aynı zamanda topluma ait hisseder.

Etkinlikte geçen her iki soru da insanın varoluşsal sorgulamalarını, ahlaki gelişimini ve toplumsal kimlik inşasını merkeze almaktadır. Aidiyet ise bu sürecin hem bir sonucu hem de şekillendirici unsurudur. İnsan, yaratılıştan getirdiği özellikleri sayesinde yalnızca bireysel değil, ilişkisel ve anlam merkezli bir varlık olarak gelişmektedir. Doğru bilgi, inanç ve değer temelli bir aidiyet duygusu ise bireyin hem bireysel gelişimini hem de toplumsal bütünlük içindeki yerini sağlamlaştırmaktadır.

3.2.2 İslam’da İnanç Esasları Ünitesi

Etkinlik 1: İnanma İhtiyacı

Aşağıdaki adımları takip ederek etkinliği tamamlayınız.

1. Öğretmen rehberliğinde, karekodu verilen kaynaklardan veya Kur’an-ı Kerim mealinden inanma ihtiyacının fitrilğine dair ayetler ve hadis kitaplarından aynı konuyla ilgili hadisler bulunuz.

2. Bulduğunuz ayet ve hadislerde inanma ihtiyacının fitrilğine dair ulaştığınız bilgiler nelerdir? Yazınız.

.....

.....

.....

3. Edindiğiniz bilgileri sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız ve öğretmen rehberliğinde değerlendiriniz.

Değerlendirme

.....

.....

.....

Etkinlik 2: Merak Ettiklerim

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- İman ve imanın mahiyetine dair neler biliyorsunuz? Yazınız.

.....

.....

.....

- İman ve imanın mahiyeti hakkında merak ettiğiniz konuları belirleyip yazınız.

.....

.....

.....

Değerlendirme

İmanın mahiyeti hakkında cevaplarını merak ettiğiniz sorular nelerdir? Listeleyiniz.

.....

.....

.....

*Söz konusu etkinlikler sayfa 47’de yer almaktadır.

İman ve iman mahiyetine yönelik hazırlanan ilk etkinlikte inanmanın insanın yaratılışında var olmasına dair ayet ve hadislerle yönelik bir çalışma yapılması hedeflenmektedir. İkinci etkinlikte ise yine iman mahiyetine yönelik öğrencilere sorular yöneltilmekte ve görüşlerini not etmeleri istenmektedir. Etkinliklerde sorgulama ve bilgi okuryazarlığı becerileri üzerinden iman ve iman mahiyetine yönelik farkındalık kazandırılması hedeflenmektedir.

Modern dönemde, bireyin kimlik arayışı ve aidiyet ihtiyacı bağlamında da bir yaratıcıya inanma, iman etme önemli bir yer tutmaktadır. İnanmak, bireyin yalnızlık duygusunu aşmasına, yaşamına anlam katmasına ve evrendeki yerini tanımlamasına yardımcı olmaktadır. Kur'an'ın ve sünnetin ortaya koyduğu bu inanç sistemi, bireyin sadece Allah'a olan bağlılığını değil; aynı zamanda kendisine, çevresine ve topluma karşı sorumluluk bilincini de güçlendirmektedir.

Bir yaratıcıya inanmak, İslam düşüncesinde yalnızca metafizik bir kabulden ibaret olmayıp, aynı zamanda insanın varoluşsal, psikolojik ve sosyolojik yönlerini kuşatan çok katmanlı bir anlam inşası için de zorunlu bir unsurdur. Bu inanç sistemi hem akli (rasyonel delillere dayalı) hem de nakli (vahiy kaynaklı) temellerle şekillendirilmiştir. Ancak bu temeller yalnızca bilgi üretmekle kalmaz, aynı zamanda bireyde aidiyet duygusunu inşa eden ve pekiştiren güçlü bir mekanizma işlevi de görürler.

Kur'an-ı Kerim'de Allah'a iman, sadece O'nun varlığını kabul etmekle sınırlı tutulmamış; insanın kendisini evrende nereye konumlandığına, kime ait olduğuna ve hangi değerler sistemi içerisinde yaşamını sürdürmesi gerektiğine dair kapsamlı bir perspektif sunulmuştur. Örneğin, Zâriyât Suresi 56. ayette, *"Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım"* buyrulurken, insanın yaratıcıyla olan bağının ontolojik bir aidiyet ilişkisi olduğu açıkça ifade edilmiştir. Bu bağ, sadece görev ve sorumluluk değil, aynı zamanda anlam ve yön tayini içeren derin bir bağlılığı ifade etmektedir.

Aidiyet, psikolojik olarak bireyin kendini bir yere, gruba veya varlığa bağlı hissetmesiyle şekillenen bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyacın karşılanması, bireyin içsel denge ve ruhsal huzurunu doğrudan etkilemektedir. İhtiyacın karşılanmaması ise birey üzerinde olumsuz etkilere sahiptir. Allah'a iman, bu anlamda bireyin en temel aidiyet ihtiyacını karşılayan bir inanç zemini sunmaktadır. İnsan, bir yaratıcıya inanmak suretiyle yalnızlık duygusunu aşar, kendini evrensel bir düzenin parçası olarak hisseder ve bu hissiyatla kimlik, güven, sorumluluk ve anlam inşa eder.

Hz. Peygamber'in hadislerinde de iman, bireyin Allah'a olan bağlılığının bir göstergesi olarak ele alınmaktadır. Bu bağlılık, bireyin Allah'a aidiyetini pekiştirirken, aynı zamanda toplumsal aidiyetlerini de şekillendirmektedir. İnançlı birey, inancını yaşarken yalnızca Allah'a ait olduğunu değil, aynı

zamanda ümmetin bir parçası olduğunu da hisseder. Bu durum, dinî aidiyetin hem bireysel kimlik oluşumunu hem de toplumsal dayanışmayı besleyen bir unsur olduğunu göstermektedir. Ayrıca iman bireyin, hayatını anlamlı kılan değerler sistemi ile olan ilişkisini de biçimlendirmektedir. İslam'da iman; adalet, merhamet, sabır, doğruluk ve sorumluluk gibi değerlerle bütünleşmiş bir yapıya sahiptir. Bu değerler, insanın Allah'a olan aidiyetini somut davranışlar ve tutumlarla ifade etmesine imkân tanır. Aidiyet bu bağlamda, soyut bir inançtan, yaşanan bir bilinç hâline dönüşmektedir.

Yaratıcıya inanmak, yalnızca bir inanç eylemi değil; bireyin ontolojik temellere dayanan bir yere ait olma arayışının cevabı, bir başka ifadeyle varlıkla kurduğu bağın temelidir. Kur'an ayetleri ve Hz. Peygamber'in hadisleri, bu aidiyetin insan yaşamındaki yerini hem bireysel hem de toplumsal düzlemde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, Allah'a iman eden bir birey, yalnızca Tanrı'ya değil; aynı zamanda bir anlam dünyasına, bir topluluğa ve değerler sistemine de aidiyet duymaktadır. Bu da onun hayatta karşılaştığı krizler karşısında tutunabileceği bir dayanak, yön tayininde kullanabileceği sağlam bir pusula işlevi görmektedir.

Aidiyet, çoğu zaman doğduğumuz çevreden ve aileden miras alınmaktadır. Ancak birey, imanını bilinçli bir şekilde sorguladığında bu aidiyet içselleşmektedir. Gerçek aidiyet, seçilen ve içselleştirilen duygularla ve düşüncelerle meydana gelmektedir. Aidiyet duygusu, çoğunlukla insanın ilk ilişkiler kurduğu çevreyle başlamaktadır. Aile, toplum, kültür ve dini çevre, bireyin inançlarını ve kimliğini şekillendiren temel yapılarıdır. Bir çocuk, doğduğu andan itibaren ait olduğu kültürün dinî inançlarıyla tanışır; ona Allah, peygamber, namaz, dua gibi kavramlar öğretilir. Bu tür bir aidiyet, çoğunlukla öğrenilmiş bir aidiyettir ve kişi bunu sorgulamadan kabul edebilir. Ancak bu tür bir aidiyetin her zaman kalıcı ve derin olacağına dair bir güvence verilemez. Çünkü bu aidiyet, bireyin kendi seçimiyle değil, içinde bulunduğu çevrenin etkisiyle oluşmuştur. Zamanla birey, bu inançları sorgulamaya başladığında ya aidiyetini reddeder ya da onu yeniden anlamlandırarak daha kuvvetli şekilde içselleştirir. Etkinlikte yer alan sorular ile aidiyet sorgulama sürecinin sağlıklı şekilde gerçekleştirilmesi ve içselleştirilmiş bir aidiyet duygusunun geliştirilmesi mümkündür. Sorgulama temelli yöneltilen sorular ile bireylere, kendilerini ve iman hakkındaki görüşlerini inceleme fırsatı sunulur. Daha sonra imana yönelik bilgiler ile birey kendinde var olan düşünceleri bir araya getirir ve imanın mahiyetini derinlikli olarak kavrar. Kendi düşünme ve bilgi edinme süreçleri ile imanını içselleştiren bireylerin aidiyet duygusu da pozitif anlamda etkilenecek gelişir. Bu nedenle söz konusu etkinlik iman ve imanın mahiyeti konusunda

bireylerin bilgi sahibi olmasına katkı sunmakla beraber sağlam ve güçlü bir aidiyet duygusunun kazandırılmasında ve geliştirilmesinde de kullanılabilir.

Etkinlik 3: İmanın İnsana Kazandırdıkları

Aşağıdaki adımları takip ederek etkinliği tamamlayınız.

- “Allah’a ve ahiret gününe iman eden kişi misafirine ikram etsin. Allah’a ve ahiret gününe iman eden kişi komşusunu rahatsız etmesin. Allah’a ve ahiret gününe iman eden kişi ya hayır söylesin ya da sussun.” (Ebu Davud, “Edeb”, 122-123)
- “Nerede olursan ol, Allah’a karşı sorumluluğunun bilincinde ol! Kötülüğün peşinden iyi bir şey yap ki onu yok etsin. İnsanlara da güzel ahlaka uygun biçimde davran!” (Tirmizi, “Birr”, 55)
- “Müslüman, dilinden ve elinden diğer Müslümanların güvende olduğu kimsedir...” (Buhari, “İman”, 4; Müslim, “İman”, 65)
- “Bir kişinin kalbinde aynı anda iman ile küfür, doğruluk ile yalancılık, hıyanet ile emanet bir arada bulunmaz.” (İbn Hanbel, 2005, 2/349)
- “Mümin cana yakındır. (İnsanlarla) yakınlık kurmayan ve kendisiyle yakınlık kurulamayan kimsede hayır yoktur.” (İbn Hanbel, 2005, 2/400)
- “Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete girmek isterse Allah’a ve ahirete inanırken ölüm kendisine erişsin. İnsanların kendisine nasıl davranmalarını istiyorsa o da onlara öyle davransın.” (Müslim, “İmare”, 46)
- “Birbirinize nefret ve düşmanlık beslemeyin. Birbirinize haset etmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah’ın kulları! Kardeş olun! Bir Müslümanın (din) kardeşine üç günden fazla küsmesi helal değildir.” (Buhari, “Edeb”, 57)
- “Müslümanın Müslüman üzerindeki hakkı beştir: Selamı almak, hastayı ziyaret etmek, cenazeye katılmak, davete icabet etmek ve aksırana Allah’tan rahmet dilemek.” (Buhari, “Cenaiz”, 2)
- “Küçüğümüze merhamet etmeyen, büyüğümüze saygı göstermeyen ve iyiliği emredip kötülükten sakındırmayan bizden değildir.” (Tirmizi, “Birr”, 15)

1. Hadislerden hareketle iman eden bir insandan beklenen davranışlar nelerdir? Listeleyiniz.

.....

.....

.....

.....

.....

2. İmanın bireye ve topluma kazandırdıklarını kendi deneyimlerinizden yola çıkarak örneklendiriniz.

.....

.....

.....

.....

***Söz konusu etkinlik ders kitabında sayfa 65'te yer almaktadır.**

Etkinlik ders kitabında iman ile ilgili etkinliklerden biridir. Yansıtma becerisi ile bireylerin söz konusu hadisler üzerinden kendi izlenim ve deneyimleri hakkında iman ile ilgili çıkarımlar yapmaları hedeflenmektedir. Etkinlikte yer alan hadislerle yönelik iman konulu sorular ile öğrencilerin iman konusunda bilgi sahibi olmaları istenmektedir.

Söz konusu hadisler aidiyet duygusu ile şu şekilde ilişkilendirilebilir:

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden kişi misafirine ikram etsin... komşusunu rahatsız etmesin... ya hayır söylesin ya da sussun.”

Hadislerde bireyin imanı ile sosyal hayatta sergilediği davranışları arasındaki ilişkiye vurgu yapılmaktadır. Allah’a ve ahiret gününe iman eden kişinin imanı toplumsal hayatta da kendini göstermelidir. Kültürel ve sosyal anlamda öne çıkan davranışlardan olan misafire ikram etmek ve komşular arasındaki karşılıklı saygı bireyin yaşadığı topluma ait değerlere yönelik aidiyet geliştirmesi açısından önemlidir. Bu davranışları sergilemek bireyin yaratıcıya duyduğu aidiyetin yanında aynı zamanda toplumsal ve kültürel aidiyetinin de bir göstergesidir. Söz konusu hadis ve hadiste tavsiye edilen davranışlar ile bu aidiyet türlerinin geliştirilmesi mümkündür.

“Nerede olursan ol, Allah’a karşı sorumluluğunun bilincinde ol...”

Bu hadis bireyin, yaratıcısı olan Allah’a karşı sorumluluklarının her zaman bilincinde olması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Allah’a iman eden bireyler zaman ve mekân fark etmeksizin Allah’a karşı belli sorumluluklar taşımaktadırlar. Bu da aidiyetin alelade bir bağlılıktan ibaret olmayıp aynı zamanda ahlaki bir bilinç de gerektirdiğini ifade etmektedir. İnsan her zaman Allah’a ait bir varlık olduğunun ve bu aitlikten dolayı da ahlaklı davranması ve sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğinin bilincinde olmalıdır. Söz konusu hadis ile bireye iman üzerinden sorumluluk bilinci kazandırılmakla birlikte, aidiyet duygusunun yaratıcı yönlü olarak geliştirilmesi mümkündür.

“Müslüman, dilinden ve elinden diğer Müslümanların güvende olduğu kimsedir.”

Hadiste insan ilişkilerinde önemli duygulardan biri olan güven duygusu konu edilmiştir. Güven duygusu aidiyet için de gerekli bir duygudur. Aidiyet duygusu

ile karşılıklı güven duygusu da pekişmektedir. Toplumsal anlamda huzurun sağlanması için o toplumu meydana getiren bireyler arasında güven duygusunun hâkim olması, bireylerin birbirine tehdit oluşturmaması gerekmektedir. Bir topluluğa ait olan bireyler o topluma aidiyet duygusu geliştirdiklerinde söz konusu toplumun huzuru ve barış ortamı için de çaba gösterirler. Bu nedenle söz konusu hadis ile, toplumsal aidiyetin güven duygusu üzerinden geliştirilmesi mümkündür.

“Bir kişinin kalbinde aynı anda iman ile küfür, doğruluk ile yalancılık, hıyanet ile emanet bir arada bulunmaz.”

Hadiste iman etmiş bireylerin iman duyguları ile birlikte var olması mümkün olmayan olumsuz duygu ve davranışlar vurgulanmaktadır. Çünkü iman bir hakikat sistemidir ve bu sistemde çelişki ve ikilik olması düşünülemez. Aidiyet duygusu da bu tutarlılık ile yakından ilişkilidir. Bir inanç sistemine aidiyet gösteren bireyler sergiledikleri davranışları da bu inanç sistemi etrafında şekillendirmektedir. Aksi bir durumda ise ahlaki çelişki meydana gelir ve aidiyet duygusu zedelenir. Söz konusu hadis ile aidiyetin oluşum süreci desteklenebilir, aidiyet türlerinden olan dini aidiyetin iman konusu ekseninde geliştirilmesi ve güçlendirilmesi sağlanabilir.

“Mü'min cana yakındır. Yakınlık kurmayan kişide hayır yoktur.”

Hadiste iman etmiş bireylerin samimi bireyler olduğu vurgusu bulunmaktadır. Aidiyet için de samimiyet duygusu oldukça önemlidir. Çünkü aidiyet bireyin çevresiyle kurduğu duygusal bağlar ile gelişip güçlenmektedir. Çevresiyle ve içinde yaşadığı toplumla ilişki kuramayan bireyler kendilerini o topluma ait hissedemezler. Hadiste aidiyetin sosyal boyutuna vurgu yapılarak bireylerin toplumsal bağ kurması ve yakınlık oluşturmaları gerekliliği ifade edilmektedir. Bu nedenle söz konusu hadis bireysel ve toplumsal anlamda aidiyet duygusunun geliştirilmesinde kullanılabilir.

“Kim cennete girmek isterse... insanların kendisine nasıl davranmasını istiyorsa, o da onlara öyle davransın.”

Hadiste bu hayattaki davranışların cennete gitme isteği üzerindeki etkisine vurgu yapılmaktadır. Aynı zamanda hadiste insan ilişkilerinde gerekli olan empati ve karşılıklık üzerinde de durulmaktadır. Aidiyet duygusu yalnızca bağlılıktan ibaret bir duygu değildir, insan ilişkilerinde olduğu gibi empati ve karşılıklık duygularından beslenmektedir. Bu nedenle söz konusu hadis empati ve karşılıklık duyguları ekseninde toplumsal aidiyeti geliştirme noktasında değerlendirilebilir.

“Birbirinize nefret etmeyin... Ey Allah'ın kulları! Kardeş olun!”

Hadiste iman edenlerin kardeş olmaları emredilmektedir. Kardeşlik hem dini aidiyetin hem de toplumsal aidiyetin bir göstergesidir. Dini anlamda kardeşlik

bireyin kendini İslam toplumuna ait hissetmesinin yanında aidiyetinin davranışlara yansımaları da ifade etmektedir. Hadis ümmet bilincini geliştirmenin yanı sıra duygusal bağların ve ahlaki değerlerin devamlılığının sağlanması hususunda da katkıda bulunabilir.

“Müslümanın Müslüman üzerindeki hakkı beştir...”

Hadiste Müslümanların birbirleri üzerinde hakları olduğu vurgulanmaktadır. Bu hakların karşılıklı olarak yerine getirilmesi aidiyet duygusunun eyleme dönüşmesini ifade etmektedir. Bu eylemler aynı zamanda bireyin toplumsal aidiyetinin de bir yansımasıdır. Kişi diğer Müslümanlara yönelik görevlerini yerine getirirken bireysel ve kolektif kimliğini de oluşturur. Bu nedenle söz konusu hadis bireysel ve toplumsal aidiyetin geliştirilmesi hususunda değerlendirilebilir.

“Küçüğe merhamet etmeyen, büyüğe saygı göstermeyen bizden değildir.”

Hadiste merhamet ve saygı gibi iki önemli duyguya ve bu duygu ekseninde davranış sergilemenin önemine vurgu yapılmaktadır. Aidiyet duygusu ahlaki değerlerle bütünleşmelidir. Özellikle dini aidiyetin sağlam temeller üzerine inşa edilmesi için ahlaki davranışlar sergilemek önemlidir. Merhamet, saygı, iyiliği emretme gibi davranışlar aynı zamanda bireyin inancına ve o inancı yaşayan topluma olan aidiyetini de göstermektedir. Söz konusu değerler olmadan bireysel, dini ve toplumsal aidiyet inşa edilemez.

Etkinlikte yer alan hadisler yukarıda ifade ettiğimiz gibi aidiyetin farklı boyutları ile doğrudan ilişkilidir. Etkinliğin ana konusu olan iman kavramı da aidiyetten bağımsız olarak düşünülemez. Etkinlik birçok açıdan aidiyetin geliştirilmesinde ve güçlendirilmesinde kullanılabilir.

Etkinlik 4: Bilgi Toplama

Öğretmen rehberliğinde aşağıda verilen adımları takip ederek grup çalışmasını tamamlayınız.

- 1. Dört gruba ayrılıңыз.**
- 2. Kur'an-ı Kerim ve ilmi halleri gruplara dağıtınız.**
- 3. Kur'an mealinden Enam suresi 102 ve 162, Bakara suresi 3, Hud suresi 2 ve Zümer suresi 2. ayetlerini bularak İslam'da ibadet ve ibadetin temel ilkeleriyle ilgili bilgiler toplamak amacıyla ayetleri inceleyiniz.**
- 4. İlmihaldeki ibadet bölümlerini İslam'da ibadet ve ibadetin temel ilkeleriyle ilgili bilgiler toplamak amacıyla inceleyiniz.**
- 5. İslam'da ibadet ve ibadetin temel ilkeleriyle ilgili topladığınız bilgilerden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.**

a. İbadet nedir?

b. İnsan neden ibadet etmelidir?

c. İbadet ederken dikkat edilmesi gereken ilkeler nelerdir? Listeleyiniz.

6. Cevapları düzenleyerek rapor hâline getiriniz ve sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

Değerlendirme

1. İslam’da ibadet ve ibadetin temel ilkeleri hakkında grup arkadaşlarınızla topladığınız bilgilerin doğruluğunu öğretmeniniz rehberliğinde değerlendiriniz ve bu bilgileri defterinize not ediniz.

2. Grup çalışmanızı değerlendirmek için karekoddaki formu doldurunuz.

***Söz konusu etkinlik ders kitabında sayfa 88’de yer almaktadır.**

Söz konusu etkinlikte bilgi toplama, bilgi okuryazarlığı, kendine uyarılma (öz yansıtma) ve iş birliği becerileri üzerinden İslam’da ibadet ve ibadetin temel ilkelerinin öğretilmesi hedeflenmektedir. Etkinlik bir grup çalışması şeklinde tasarlanmış olup Kur’an-ı Kerim’deki belirli sure ve ayetler üzerinden ibadetlere yönelik soruları öğrencilerin yanıtlaması beklenmektedir.

Etkinlikte belirlenen ayetlerden ilki olan En’âm Suresi 102. Ayetin mealı şu şekildedir: “*İşte bu Allah sizin rabbinizdir. O’ndan başka tanrı yoktur. O her şeyin yaratıcısıdır. Öyleyse O’na kulluk edin, O her şeye vekildir (Güvenilip dayanılacak tek varlık O’dur).*” Ayette yaratıcının tek olduğu ve yaratılışın Allah’a ait olduğu vurgusu göze çarpmaktadır. Her şeyin Allah’a ait olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu ayette aidiyet varlık düzeyinde ifade edilmektedir. Ayette kulluk edin buyruğu yer almakta ve kulluğun kime ait olması gerektiği belirtilmektedir. İbadet Allah’a ait olmalıdır ve bu aidiyet bilinciyle ibadet edilmelidir. Bir sonraki ayet olan En’âm Suresi 162. Ayetin mealı ise şu şekildedir: “*De ki: “Benim namazım, (her türlü) ibadetim, hayatım ve ölümüm, hepsi âlemlerin rabbi olan Allah içindir.*” Bu ayette bireyin aidiyet duygusunun kime yönelik olması gerektiğine dair açık bir yönlendirme bulunmaktadır. Ayette

bireyin ibadetinin, hayatının, ölümünün, maddi ve manevi tüm mevcudiyetinin Allah'a ait olduğu belirtilmektedir. Söz konusu ayette aidiyetin hem ontolojik hem de etik düzeyine vurgu yapılmaktadır. Bakara Suresi 3. ayette ise *“(Onlar) gayba iman ederler, namazı kılarlar, kendilerine verdiklerimizden hayra harcarlar.”* ifadesi yer almaktadır. Ayette geçen *“kendilerine verdiklerimizden”* ifadesi rızkın insandan değil Allah'tan geldiğini ifade etmektedir. Ayette aynı zamanda mülkiyet aidiyetine de değinilmektedir. İnsanların bu dünyada sahip olduğunu düşündükleri her türlü şeyin mutlak aidiyeti Allah'a aittir ve insanlara rızık olarak sunulmuştur. Rızık da Allah'a aittir ve insan kendine verilen rızık en iyi şekilde kullanmakla mükelleftir. Dolayısıyla Allah'ın verdikleri ile hayır yapmak yani Allah'a ait olanı O'nun emirleri doğrultusunda diğer insanlarla paylaşmakla yükümlüdür. Hud Suresi 2. ayette ise *“Allah'tan başkasına ibadet etmeyin. -Kuşkusuz ben de O'nun tarafından size gönderilmiş bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim.”* buyrulmaktadır. Bu ayette kulluğun yalnızca Allah'a ait olması gerektiği açıkça ifade edilmektedir. İnsanın itaat, kulluk ve bağlılığı yalnızca Allah'a ait olmalıdır. Kulluk Allah'tan başka bir varlığa yönelirse kul ile Allah arasındaki bağlılık ilişkisi ve dolayısıyla aidiyet duygusu zarar görür. Zümer Suresi 2. ayette ise *“Biz bu kitabı sana gerçeğin bilgisi olarak indirdik; öyleyse içten bir inanç ve bağlılık göstererek sadece Allah'a ibadet et.”* buyrulmaktadır. Bu ayette de dini aidiyetin yalnızca Allah'a yönelik olması gerektiği vurgulanmaktadır. Dinin sahibi Allah'tır. Dolayısıyla dini aidiyet de Allah'a yönelik olmalıdır. Kısacası etkinlikte yer verilen bu ayetlerde yaratılış ve kulluk, kişisel varlık, rızık ve infak, kulluk ve din kavramları üzerinden aidiyet vurgusu bulunmaktadır.

İslam'da ibadet kavramı insanın tüm varlığıyla Allah'a ait bir varlık olduğunun bilincinde olması ve davranışlarını bu bilinç çerçevesinde şekillendirmesi açısından önem arz etmektedir. Etkinlikte aidiyet kavramı En'âm suresi üzerinden yaratılış, hayat ve ölüm düzeyinde, Zümer suresi üzerinden inanç ve davranış ekseninde, Bakara Suresi üzerinden toplumsal sorumluluk çerçevesinde ve Hûd suresi üzerinden ise itaat ve yönelim ekseninde kendine yer bulmaktadır. Aidiyet duygusu ile birey kim olduğunu, nereden gelip nereye gittiğini anlamlandırmaktadır. Bu anlamlandırma eylemi bireyi yaratıcısı olan Rabbine bağlamakta, başka şeylere kulluk etmekten alıkoymakta ve bireyin hayatına bir anlam ve gaye kazandırmaktadır. İbadet bu minvalde aidiyetin hem pratik bir göstergesi hem geliştirici unsurudur. Kişi ibadet ile Allah'a ait olduğunu ilan eder ve teslimiyetini sergiler. Bu nedenle ibadetler sadece bir görev olarak düşünülmemelidir. İbadet aynı zamanda aidiyetin bir tezahürüdür. Söz konusu etkinlik ile öğrencilerin, İslam dininde önemli bir yer tutan ibadet kavramı üzerinden aidiyet duygusunu geliştirmeleri sağlanabilir.

3.2.3 İslam’da İbadetler Ünitesi

Etkinlik 1: İnsan ve İbadet

Aşağıdaki ayet meallerini okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

- “Ey iman edenler, rükû edin, secde edin, Rabbinize kulluk edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz.” (Hac 22/77)
- “(Ey Muhammed!) Kitaptan sana vahyolunanı oku, namazı da dosdoğru kıl. Çünkü namaz, insanı hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah’ı anmak (olan namaz) elbette en büyük ibadettir. Allah yaptıklarınızı bilir.” (Ankebut 29/45)
- “İnsanın başına bir sıkıntı geldi mi Rabbine yönelip O’na yalvarır; sonra Rabbi ona katından bir nimet verince, daha önce yalvardığını unutarak yolundan saptırmak için Allah’a eşler koşmaya kalkar...” (Zümer 39/8)
- “Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla eremezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu bilir.” (Al-i İmran 3/92)
- “(Allah’ım!) Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz.” (Fatıha 1/5)

1. Ayetlerde bahsi geçen ortak konular nelerdir? Yazınız.

.....

.....

.....

2. Ayetlerden insan ve ibadet ilişkisiyle ilgili çıkardığınız mesajlar nelerdir? Listeleyiniz.

.....

.....

.....

Değerlendirme

Bu etkinlikten hareketle insan ve ibadet ilişkisinin nasıl olması gerektiğiyle ilgili düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

***Söz konusu etkinlik ders kitabı sayfa 98’de yer almaktadır.**

Söz konusu etkinlikte yorumlama becerisi üzerinden insan ve ibadet ilişkisinin sorgulanması hedeflenmektedir. Etkinlik, bireysel bir etkinlik olup öğrencilerin soruları bireysel olarak cevaplaması istenmektedir. Etkinlik için ibadet konulu belli başlı ayetler belirlenmiştir ve öğrencilerin bu ayetler üzerinden yorumlarını

ifade etmeleri talep edilmektedir. İlk olarak Hac suresi 77. ayet verilmiştir. Söz konusu ayette yaratıcıya duyulan aidiyetin ibadetle ifade edilmesine vurgu dikkat çekmektedir. İman edenlere yönelik hitap iman etmiş topluluğa yöneliktir. Namaz ibadetinin esaslarından olan rükû ve secde kavramları, bireyin sadece Allah'a yönelik sergilemesi gereken ritüellerdir. Bu ritüeller insanın başka hiçbir varlığa boyun eğmemesini sağlamaktadır. Allah'a kulluk bireyin kimliği ve aidiyeti için önemlidir. Ayette buyrulan hayır işlemek ise aidiyetin sosyal boyuttaki bir yansıması konumundadır. Kişi malı ile Allah için Allah'ın yarattıkları uğruna hayır işlerse Allah'a aidiyetini ifade etmiş olmaktadır.

Etkinlikte yer alan bir diğer ayet olan Ankebut suresi 45. ayet öğrencilere yorum yapmaları için verilmiştir. Ayette namaz ibadeti en büyük ibadet olarak belirtilmektedir. Namaz ibadeti yapısı gereği hem içsel hem dışsal aidiyetin göstergesi konumundadır. Namaz kılan bireyler kimliklerini Allah'a yönelerek ifade etmekte, namaz ibadeti ile Müslüman kimliklerinin görünür olmasını sağlamaktadırlar. Namaz ibadeti aynı zamanda bireyin iç dünyasına da etki eden bir ibadet türüdür. Namaz ibadeti ile birey Allah'ı anar, kalben ve zihnen kendini Allah'a yakın hisseder. Ayrıca ayette ifade edilen namazın kişiyi kötülüklerden menetme yönü ise aidiyetin bireyin davranışlarına yansıyan yönünü ifade etmektedir.

Zümer suresi 9. ayette ise aidiyetin süreklilik yönüne vurgu yapılmaktadır. Sadece sıkıntılı anlarında Allah'a yönelen bireyin aidiyeti herhangi bir süreklilik ifade etmez, yüzeysel boyutta kalır. Gerçek aidiyet duygusu sıkıntılı anların yanı sıra refah anlarında da Allah'a yönelmeyi gerektirmektedir. Ayette vurgulanan şirk koşma durumu ise yaratıcıya duyulan aidiyetin ortadan kalkmasını ifade etmektedir. Kişi başka varlıklara yönelerek aidiyet duygusunun parçalanmasına ve ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Etkinlikte yer alan bir diğer ayet ise Al-i İmran suresi 92. ayettir. Ayette kişinin değer verdiği şeyleri Allah yolunda harcaması istenmektedir. Bunu, aidiyet duygusunun bir nevi fedakârlık yönü olarak değerlendirmek mümkündür. Sevilen şeylerden Allah yolunda harcamak vurgusu, kişinin sahip olduğu her şeyin, tüm mülkün tek sahibinin Allah olduğunu ön plana çıkarmaktadır. Bireyin sevdiği şeyleri Allah yolunda harcaması, bu dünyada varlığı da dahil her şeyin Allah'a ait olduğunu fark etmesini sağlar. Allah'a bu şekilde tam teslimiyet aidiyetin bir tezahürüdür. Etkinlikte son olarak Fatiha suresinin 4. ayetine yer verilmektedir. Ayette aidiyetin özüne ve merkezine yönelik bir vurgu söz konusudur. İbadetin yalnızca Allah'a ait olduğu ve sadece O'ndan yardım istenmesi gerektiğine yönelik vurgu özünde bireyin yaratıcısına aidiyetini ifade etmektedir. Ayette geçen "biz" ifadesi ise bir kolektifliğe atıftır. Burada bizden kasıt Allah'a yönelen bir topluluktur. Birey Allah'a yönelme ve aidiyet duyma noktasında yalnız değildir, Allah'a

yönelen bir topluluğun üyesi konumundadır. Burada hem bireysel hem de toplumsal aidiyet ön plandadır.

Etkinlikte öğrencilere yöneltilen sorular üzerinden aidiyet duygusunu kazandırmak ve güçlendirmek mümkündür. İlk soru “1. Ayetlerde bahsi geçen ortak konular nelerdir? Yazınız.” Şeklindedir. Bu tür bir soru ile birey anlam arayışına yönlendirilebilir. Ayetlerde yer alan ortak konuları aramak bireyin ibadet, ve bağlılık gibi temel meseleler üzerinde düşünmesini sağlar. Birey bu meseleleri düşünürken kendi hayatındaki konumlarını da sorgular ve kimliğini anlamlandırma yoluna gider. Ahlak ve ibadet gibi kavramlara yönelik sorgulama bireyin kendinin bir inanca, topluma ve yaşam felsefesine aidiyet geliştirmesini sağlar. İkinci soru “Ayetlerden insan ve ibadet ilişkisiyle ilgili çıkardığınız mesajlar nelerdir? Listeleyiniz.” şeklindedir. Soru ile bireylerde kişisel farkındalık meydana getirmek hedeflenmektedir. Birey bu soru ile inancıyla olan bağlantısını sorgulamaya başlar. Bu sorgulama ile kendini inancına daha bağlı hissetmeye ve manevi bir topluluğa ait hissetmeye başlar. İbadet kavramı birey açısından görev konumundan ziyade dini kimliğin bir parçası olarak görülmeye başlar. Bu soru ile aynı zamanda bireyin ibadetin anlamı üzerinde düşünmesi, onu içselleştirmesi ve böylelikle bireysel ve toplumsal aidiyetin geliştirilmesi sağlanabilir. Etkinlik sonunda yer alan değerlendirme sorusu ile de bireylerin ibadetin sadece dışsal boyutuna değil içsel boyutuna da odaklanmaları beklenmektedir. Bireylerin kendi cümleleri ile insan ve ibadet ilişkisinin tanımlanmasının istenmesi ise söz konusu ilişkinin özdeşleştirilmesini sağlayabilir.

Etkinlik 2: İhlas ve Dürüstlük

Aşağıdaki soruları dürüstlük bağlamında cevaplayınız.

1. İhlas ve riyanın bireye ve topluma etkileri nelerdir? Karşılaştırınız.

2. İhlasla yapılan ibadetler insanın davranışlarını nasıl etkilemelidir?

Açıklayınız.

Değerlendirme

İhlas ile dürüstlük arasındaki ilişki nedir? Örnek vererek açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

***Söz konusu etkinlik ders kitabı sayfa 98’de yer almaktadır.**

Etkinlikte ihlas kavramı üzerinden dürüstlük değerinin kazandırılması hedeflenmektedir. İhlas ve dürüstlük kavramları iç içe geçmiş kavramlardır. İhlas kavramı bireyin sergilediği her eylemi sadece Allah için yapmasını ifade etmektedir. Bireyin davranışlarını Allah için sergilemesi ise onu her durumda dürüst ve güvenilir bir kişi konumuna getirmektedir. Dürüst insan ise davranışlarını içtenlikle sergiler ve kendi gibi davranmaya riayet eder. Bu da ihlasın bir yansıması olarak değerlendirilir. Etkinlikte yer alan ilk soruda ihlas kavramıyla birlikte onun bir nevi zıddı olan riya kavramının birey ve toplum üzerindeki etkilerine yönelik bir karşılaştırma yapılması istenmektedir. Riya kavramı bir eylemi veya ibadeti başkalarının beğenisini, övgüsünü veya onayını kazanmak için sergilemek manasına gelmektedir. Riya samimiyeti ve dürüstlüğü ortadan kaldırır. Bu nedenle ihlaslı ve riyakâr olarak tanımlayabileceğimiz bireyler de belli başlı özellikler ile birbirinden ayrılmaktadır. İhlaslı birey kendi iç huzuruna sahiptir, eylemlerinde Allah inancı belirleyicidir ve bu nedenle ruhsal dengeye ve özsaygıya sahiptir. Riyakâr bireyler ise hayatlarında sürekli başkalarının takdirini gözeterek eylemlerini sergilerler. Bu durum da sahte davranışlar sergilenmesine ve içsel tatminsizlik yaşanmasına neden olmaktadır. İhlaslı bireyler ait oldukları dini ve dini toplumu gerçek anlamda benimsemiş olup ibadetlerini ve eylemlerini inançlarının gereği olarak sergilerler. Riyakâr bireyler ise içinde bulundukları topluluğa sadece görünüşte bağlı gibi gözükürler. Çünkü onlar için önemli olan gerçekten bağlı olmak, ait hissetmek değil öyle gözükmezdır.

İhlas ve ibadet arasında ise olumlu bir ilişki söz konusudur. İbadetin sadece şekilsel yönü bulunmadığından samimi yani ihlaslı şekilde ibadet etmek önemlidir. İhlaslı şekilde yapılan ibadetler bireylerin karakterini dönüştürmekte ve onları ahlaken yüceltmektedir. İhlaslı şekilde ibadetlerini yapan bireyler inançlarını ve topluma yönelik aidiyetlerini güçlendirmektedir. Samimiyetle ibadet etmek bireylerin Allah'a ve dini değerlere güçlü aidiyet geliştirdiğinin göstergesidir. Bu aidiyet duygusu bireyin toplumla olan ilişkilerinde de kendini göstermektedir. Birey çevresine daha saygılı, duyarlı ve dürüst şekilde davranmaya çalışır. Etkinlikte ikinci soruda öğrencilerden ihlasla yapılan ibadetlerin insan davranışları üzerindeki bu ve bunun gibi olumlu etkilerinin tespit edilmesi istenmektedir. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi bireyin daha saygılı, dürüst ve duyarlı davranmasının yanında ihlasla ibadet etmek, aidiyet duygusunun gelişmesi için de oldukça önemlidir.

Değerlendirme kısmında ise ihlas ve dürüstlük arasındaki ilişkinin örneklerle açıklanması istenmektedir. İhlas ve dürüstlük kavramları birbirlerini tamamlayan iki ahlaki değerdir. Bu iki ahlaki değer birbirinden ayrı düşünülemez. Aidiyet çerçevesinden baktığımızda ise ihlas ve dürüstlük bireylerin inandıkları dine,

ahlaki değerlere ve içinde yaşadıkları dini topluluğa duydukları bağlılığın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu samimi bağlılık ve aidiyet bireyin davranışlarına ve kararlarına yansır. Kendini, inandığı din ve onunla ilgili unsurlara ait hisseden birey dinin gerektirdiği ibadet ve diğer sorumlulukları samimiyet ve dürüstlük ile yerine getirir. Samimiyet ve dürüstlük içerisinde yapılan ibadetler de dine duyulan aidiyetin sürekli olarak beslenmesini ve güçlü kalmasını sağlamaktadır. Bu etkinlik ile ihlas ve dürüstlük kavramları üzerinden aidiyet duygusunun vurgulanması ve güçlendirilmesi sağlanabilir.

3.2.4 İslam’da Ahlak İlkeleri Ünitesi

Etkinlik 1: Güzel Ahlak Güzel İletişim

İnsanın Rabbi, kendisi ve çevresiyle doğru ilişkiler kurması açısından ahlakın yerini sınıfça tartışınız. Ulaştığınız sonuçları aşağıdaki tabloda ilgili alanlara yazınız. Ulaştığınız sonuçları öğretmen rehberliğinde değerlendiriniz.

İNSANIN	
	Rabbi ile ilişkisinde Allah’ın yeri
	Kendisiyle ilişkisinde ahlakın yeri
	Çevre ile ilişkisinde ahlakın yeri

Değerlendirme

İnsanın kendisi, çevresi ve Rabbiyle doğru ilişkiler kurmasında ahlakın yerine ilişkin çıkarımlarınızı özetleyen bir metin yazınız.

.....
.....

***Söz konusu etkinlik ders kitabı sayfa 125’te yer almaktadır.**

Etkinlikte sorgulama becerisi üzerinden, İslam'da ahlakın mahiyetine yönelik, öğrencilerin çıkarım yapabilmeleri hedeflenmektedir. Tartışma yöntemi ile ahlak kavramının yaratıcı, insan ve çevre nezdinde etkilerinin saptanması ve ifade edilmesi istenmektedir.

İnsan var olduğu ilk zamanlardan itibaren sürekli olarak kendini anlamlandırma, konumlandırma ve bir bütünün içerisine yerleştirme çabası göstermiştir. Bu çaba bireysel ve toplumsal düzeyde anlam arayışını gerekli kılmaktadır. Ahlak kavramı bu anlam arayışı içerisinde bireyin kendisiyle, Rabbiyle ve çevresiyle kurduğu ilişkilerde düzenleyici bir rol oynamaktadır. Bu düzenleyici işlevin kalıcılığı ve içselleştirilmesi ise bireyin bu ilişkilere yönelik geliştirdiği aidiyet duygusuna bağlıdır. Çünkü ahlak bireyin eylemlerini yönlendiren, iyi-kötü değerlendirmesini yapmasını sağlayan normatif bir sistemdir. Aidiyetin güçlü olduğu durumlarda ahlaki davranışlar içsel ve kararlı bir boyut almaktadır. Ahlak duygusunun oluşumunda dışsal etkenler kadar bireyin aidiyet duyduğu ilkelere olan bağlılığı da önemlidir. Çünkü ahlaki ilkelere aidiyet geliştiremeyen birey bu ilkeleri savunamaz, yerine getiremez ve davranışlarını sergilemede yönlendirici bir etken olarak göremez. Bu nedenle etkinlikte bireyin, kendisiyle ilişkisinde ahlakın yerini sorgulaması istenmektedir.

Etkinlikte ikinci olarak ahlak kavramının insan ve yaratıcısı arasındaki ilişki bağlamında sorgulanması istenmektedir. İslam düşüncesinde insanın Rabbiyle ilişkisi kulluk kavramı ile ifade edilmektedir. İnsan kul olarak yaratılmıştır. Kul, kendisine verilen iradeyi Allah'ın iradesi doğrultusunda şekillendirerek ahlaki sorumluluklarını yerine getirmektedir. Kur'an'ı Kerim'de de buna sıklıkla yer verilmektedir³ ve ahlakın ilahi bir temelini olduğu vurgulanmaktadır. Bu nedenle ahlaki davranışları sosyal onaydan ziyade Allah'a karşı duyulan aidiyetin, sadakatin ve teslimiyetin bir tezahürü olarak görmek gerekir. İlahi aidiyet bilinci ile birey kendine verilen ahlaki yükümlülükleri bir görev olarak değil varoluşsal bir gereklilik olarak yerine getirmelidir. Çünkü ahlak, kulluk bilincinin pratik boyutunu oluşturmaktadır. Bu nedenle söz konusu etkinlik aidiyet ve ahlak kavramları arasındaki ilişkiyi anlamlandırmada ve aidiyetin Rabbe yönelik olmasının vurgulanması açısından önem arz etmektedir. Etkinlik içerdiği sorgulama becerisi ve tartışma yöntemi üzerinden ahlak-aidiyet-Rab arasındaki ilişkinin fark edilmesini sağlamaktadır.

İnsanın kendisine yönelik de bir aidiyeti bulunmaktadır. Bireyin kendi varlığını tanıması, özüne uygun bir yaşam sürmesi ve kendi fitratına sadık kalması bu aidiyet duygusunu mümkün kılmaktadır. Bu nedenle birey fitratına uygun davranışlar sergilediğinde fitratına aidiyet duymaya başlar, içsel bütünlük duygusu gelişir ve bu

³ Bkz. (Zâriyât 51/56)

duygu bireyin ahlaki davranışlarında kendini gösterir. Aksine kendine yabancılaşan bireyler zamanla aidiyet duygusunu yitirir ve ahlaki olarak sapmalar yaşar. Ahlak kavramı bireyin kendi benliği içerisinde dürüstlüğü korumasını, iç disiplin geliştirmesini sağlamaktadır. Bu nedenle ahlak ve ahlaki sorumluluklar toplumsal yükümlülükten ziyade bireyin kendi varlığına yönelik duyduğu aidiyetin bir ifadesidir. Toplumsal bağlamda düşünüldüğünde ise birey herhangi bir topluluğa yönelik duyduğu aidiyet hissiyle o toplumun değerlerine yönelir ve o değerleri korumaya gayret eder. Ahlak kavramı toplumsal değerlerin korunmasını ve sürekliliğini sağlayan normatif bir yapıya sahiptir. Aidiyet duygusu gelişmiş bireyler toplumsal normlara daha kolay uyum sağlayabilirken; zayıf aidiyet duygusuna sahip bireyler toplumsal çözülmeye neden olabilmektedir. Toplumun sürekliliğinin sağlanması için bireylerin ahlaki değerleri içselleştirmesi önemlidir. Bu nedenle aidiyetin ilahi, bireysel ve toplumsal olmak üzere üç temel boyutta inşa edilmesi önemlidir. Bu boyutlar ile gelişmiş bir aidiyet duygusunun yanında çok boyutlu bir ahlak anlayışının geliştirilmesi de mümkündür. Çünkü insan Allah’a, kendisine ve topluma yönelik aidiyet hissettiğinde sorumluluklarını yerine getirir hem bireysel hem de kolektif bir anlam inşa eder. Bu bağlamda söz konusu etkinlik ile aidiyet duygusunun geliştirilmesi, aidiyet duygusuyla kulluk bilincinin derinleştirilmesi, bireyin öz benliğini inşa etmesi, toplum içerisinde sağlıklı bir birey olarak var olması sağlanabilir.

Etkinlik 2 : Konuşma Halkası

Aşağıda verilen aşamaları takip ederek etkinliği tamamlayınız.

1. Öğretmen rehberliğinde “Toplumda yer alan Hz. Peygamber ve Ehlibeyt sevgisi” hakkında konuşmak üzere arkadaşlarınızla bir halka oluşturunuz.

2. Konuşma sırasını belirleyecek bir nesne bulundurunuz. Sıranız geldiğinde konuyla ilgili düşüncenizi söyleyiniz.

3. Söz almak istemediğinizde “pas” diyerek sözü bir sonraki öğrenciye bırakınız.

4. Ortaya konan düşünceleri öğretmen rehberliğinde özetleyiniz.

Değerlendirme

Kültürümüzde Hz. Muhammed (sav) ve Ehlibeyt sevgisinin önemiyle ilgili düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

***Söz konusu etkinlik ders kitabı 168’de yer almaktadır.**

Söz konusu etkinlikte yapılandırma becerisi ve konuşma halkası tekniği kullanılarak kültürümüzde Hz. Muhammed (sav) ve Ehlibeyt sevgisinin öğrenciler tarafından yorumlanması ve anlamlandırılması hedeflenmektedir.

Toplumların kimlik inşasında dini figürlerin ve değerlerin yeri oldukça önemlidir. Özellikle İslam coğrafyasında dini figür ve değerler oldukça fazladır ve diğer toplumlardan ayırt edici özellikte olmaları ile ön plana çıkmaktadırlar. Hz. Muhammed (sav) ve Ehlibeyt bu dini değerlerin başında gelmektedir. Hz. Muhammed (sav) ve Ehlibeyt İslam toplumlarında gösterilen sevgi bireysel anlamda inancın bir göstergesi olmasının yanında aidiyetin inşasında da önemli bir role sahiptir. Bu sevgi bireyin dini kimliğini güçlendirmekte ve İslam toplumu ile bağ kurmasını sağlamaktadır.

Hız. Muhammed (sav) ve Ehlibeyt sevgisi ilk olarak kültürel aidiyetin geliştirilmesinde önemlidir. Çünkü kültürel aidiyet bir toplumda ortak semboller, ritüeller ve anlatılar etrafında şekillenen kolektif bir kimliktir. Bu bağlamda dini figürler, toplum nezdinde sahip oldukları anlam ve temsil ettikleri aidiyetin oluşum sürecinde anahtar rol oynamaktadır. Türk-İslam geleneğinde Hz. Muhammed ve Ehlibeyt sevgisi tarihsel olarak hem Sünni anlayışta hem de Alevi-Bektaşî din yorumunda merkezi bir yere sahiptir. Başta ibadetler olmak üzere edebiyat, mimari ve musiki gibi çeşitli kültürel formların içerisinde kendini gösteren peygamber sevgisine ek olarak peygamberin ailesinden olan Hz. Hasan, Hz. Hüseyin gibi önemli isimler zulme karşı direnişin, adaletin ve sadakatin sembolleri konumuna gelmiştir. Ehlibeyt sevgisi bilhassa Kerbela hadisesi ekseninde bir kimlik ve aidiyet meselesine dönüşmüş, belli grupların kendini tanımlama biçimi olmuştur. Kerbela anlatıları, mazlumluk ve adalet arayışının tarihsel bir sembolü olarak işlev görmektedir ve bireyler, İslam toplumu içerisindeki sosyal konumlarını Ehlibeyt sevgisi üzerinden belirleyebilmektedirler. Bu duygusal aidiyet bireyin dini ve kültürel kimliğinin oluşmasında etkili olduğu gibi toplumun ortak değerler etrafında birleşmesinde de işlevsel olmaktadır.

Hız. Muhammed ve Ehlibeyt sevgisi toplumsal bağların güçlendirilmesinde de ortak bir referans noktasıdır. Bu nedenle aidiyet duygusu inanç temelli bir bağlılık olmakla beraber aynı zamanda kültürel sürekliliğin ve toplumsal dayanışmanın da aracı konumundadır. Hz. Muhammed ve Ehlibeyt temelli ritüeller (Mevlid törenleri, aşure geleneği vb.) bireylerin kolektif hafızaya katılmasını ve kültürel aidiyetin bir parçası olmasını sağlar. Bu ritüellerde ortaklaşa yaşanan duygu durumları toplumun uyumunu ve dayanışmasını güçlendirir. Aynı zamanda Hz. Muhammed (sav) ve Ehlibeyt sevgisi etrafında birleşen bireyler kendilerini biz olarak tanımlamaya başlarlar. Bu “biz” olma duygusu kimlik inşası açısından

önemlidir. Birey içsel olarak kimliğini fark etmekle beraber dışa dönük olarak “biz”in dışında kalan “ötekiler”in farkına vararak kendi kültürel aidiyetinin sınırlarını oluşturmaktadır. Böylece peygambere ve ailesine duyulan sevgi bireysel inanç formu olmanın ötesinde kolektif kimlik ve sosyal bütünlüğün kurulmasını sağlar.

Söz konusu etkinlikte öğrencilere yöneltilen “Kültürümüzde Hz. Muhammed (sav) ve Ehlibeyt sevgisinin önemiyle ilgili düşüncelerinizi yazınız.” sorusu ve öncesinde sınıf içerisinde yaratılan tartışma ortamı ile öğrencilerin Hz. Muhammed (sav) ve Ehlibeyt sevgisi hakkında fikir sahibi olması sağlanabilir. Aynı şekilde aidiyet duygusunun geliştirilmesi, kültürel ve toplumsal aidiyete yönelik farkındalık oluşturulması sağlanabilir.

SONUÇ

Aidiyet bireyin kimliğini inşa etmesinde, toplum içerisindeki rolünü tespit etmesinde ve yaşamını çok boyutlu olarak anlamlandırmasında temel bir psikososyal gereksinimdir. Aidiyet fitri bir duygu olup insan doğduğu andan itibaren bir gruba, topluluğa, mekâna, inanca, kültüre ait olma ihtiyacı hissetmektedir. Bu ait olma ihtiyacı temelde bireyin kendini güvende hissetmek, değer görmek, anlamlı bulmak, kendini gerçekleştirmek istemesinin bir sonucudur. Eğitim kurumu ise bu ihtiyacın karşılanması için aracı olan, bireyin aidiyet duygusunu yapılandırma özelliğine sahip bir kurumdur. Bu bağlamda aidiyet bilincinin eğitim yoluyla kazandırılması, geliştirilmesi ve güçlendirilmesi bireysel gelişim ve toplumsal gelişim açısından oldukça büyük bir öneme sahiptir.

Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2023 yılında ilan etmiş olduğu Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile eğitim sisteminin yapılandırıldığı, beceri ve değer temelli bir yaklaşımın benimsendiği ifade edilmiştir. Aidiyet kavramı ve bilinci de söz konusu model içerisinde kazandırılması gereken olgulardan biridir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli bireyin yalnızca akademik başarıya ulaşmasını hedeflememekte, aynı zamanda içerisinde yaşadığı topluma, o toplumun dini değerlerine, ortak kimliğine yönelik aidiyet geliştirmesini de öngörmektedir. Bu amaç doğrultusunda öğretim programlarında ve ders içeriklerinde güncellemeye gidilerek, öğrencilerin çeşitli alanlardan yetkin ve etkili bireyler olması için düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırma kapsamında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde hazırlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ortaöğretim Programı ile 9. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabı aidiyet kavramı ve aidiyet bilinci açısından sistematik şekilde incelenmiş ve değerlendirilmiştir. İncelemeler ve yapılan değerlendirmeler sonucunda kavramın doğrudan ve dolaylı biçimde öğretim programına entegre edilebileceği, çeşitli öğrenme alanları ve kazanımlar aracılığıyla bireylerin aidiyet duygusunu geliştirecek ve besleyecek şekilde belirli içerikler içerisinde yer alabileceği tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanları içerisinde Allah, İnsan İlişkisi, İslam'da İnanç Esasları, İslam'da İbadetler, İslam'da Ahlak İlkeleri, İslam'da Varlık ve Bilgi, Allah'ı Tanımak, İslam'ın Evrensel Mesajları, Din, Çevre ve Teknoloji, Kader, İrade ve Sorumluk, Kur'an-ı Kerim, Din ve Aile gibi öğrenme alanlarını sıralamak mümkündür. Kazanımlar içerisinden ise, aşağıdaki kazanımlar aidiyet bilinci ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilebilmektedir:

- 9.1.1. İnsanın yaratılışını ve özelliklerini ayetlerden hareketle tefekkür ederek sorgulayabilme.
- 9.1.2. İnsanın doğruyu arayan bir varlık olarak bilgiye ulaşma yolları hakkında eleştirel düşünebilme. İman ve imanın mahiyetiyle ilgili konuları sorgulayabilme.
- 9.2.3. İmanın bireye ve topluma kazandırdıklarını yansıtabilme. 9.4.1. İslam'da ahlakın mahiyetini sorgulayabilme.
- 9.4.2. Ahlakın temel unsurlarını sorgulayabilme.
- 9.4.3. Ahlaki tutum ve davranışlarla ilgili eleştirel düşünebilme.
- 10.2.1. Allah'ın (cc) varlığının delilleri üzerine akıl yürütebilme.
- 10.2.2. Allah'ı (cc) gereği gibi tanıyabilmek için O'nun isim ve sıfatlarını hayata yansıtması bakımından sentezleyebilme.
- 11.1.2. İnsan, akıl, irade ve sorumluluk kavramları arasındaki ilişki hakkında eleştirel düşünebilme.
- 11.1.3. Bakara suresi 286. ayetin mesajlarını özetleyebilme.
- 11.3.1. Medeniyetin oluşumuna etki eden unsurları çözümleyebilme.
- 11.3.2. İslam medeniyetinin izlerini özetleyebilme.
- 11.3.3. İslam medeniyetinin bugünü ve geleceği hakkında akıl yürütebilme.
- 12.2.1. İslam'ın aile kurumuna verdiği önemi yorumlayabilme.
- 12.2.2. Aile içi iletişim ve etkileşim sürecini çözümleyebilme.
- 12.2.3. Aile hayatında dikkat edilmesi gereken ahlaki değerleri özetleyebilme.

Ders kitabı incelendiğinde aidiyetin farklı türleri olan bireysel, dini, kültürel, mekânsal, kültürel ve toplumsal aidiyet türlerinin gelişimini sağlayacak dengeli ve bütüncül etkinliklerin yer aldığı görülmüştür. Bireylere, söz konusu etkinlikler vasıtasıyla ait oldukları dini ve kültürel çevreyi tanıma, kendi bireysel dünyalarında manevi bağlar kurma ve ortak toplumsal değerlere yönelme fırsatı yaratmak mümkündür. Yukarıda yer alan öğrenme alanları, kazanımlar ve etkinliklerle bireysel kimlik oluşumu ve kolektif kimlik bilincini pozitif yönde desteklemek mümkündür. Ayrıca etkinlikler içerisinde yer verilen ayet ve hadislerin de aidiyet duygusunu destekleyecek nitelikte olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma sonucunda ön plana çıkan bir diğer önemli husus ise din eğitiminin bilgi aktarımından ibaret olmadığı, değer sistemlerini bünyesinde barındıran ve bu değer sistemleri ile bağ kurulmasına imkân tanıyan bir araç olduğudur. Din eğitimi bireylerin inandığı değerlere yönelik farkındalık ve bilinç düzeyini arttırmaktadır. Bu yönü ile bireyin kendini bir inanç ve toplum içerisinde

sınıflandırmasına olanak sağlayan din eğitimi, bireyin birçok açıdan gelişimine de katkı sağlamaktadır. Din eğitimi dini aidiyet başta olmak üzere, dini aidiyetle iç içe geçmiş olan toplumsal ve kültürel aidiyetin de güçlendirilmesine yardımcı olmaktadır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde, aidiyet bilincinin kazandırılması için öğretim programı ve ders kitabının tek başına yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Bunlara ek olarak okulun öğrenciye sunduğu ortam, veli ve okul yönetiminin iş birliği ve toplumun sahip olduğu değer sistemi gibi unsurların da aidiyet duygusunun olumlu ya da olumsuz yönde gelişiminde etkili olduğu görölmektedir. Aidiyet duygusunun gelişiminin sağlanmasıda tüm bu hususlar göz önüne alınmalıdır. Aidiyet düzeyinin bireylerde sadece bilinç düzeyinde değil aynı zamanda tutum, davranış ve içselleştirme düzeyinde de geliştirilmesine dikkat edilmelidir. Öğretim programlarında yer alan kazanımlarda aidiyet temasının daha açık, ölçmeye uygun ve davranışa dönük şekilde yapılandırılması gerekmektedir. Kazanımlar, hem kendi çıktılarına ulaşması hem de aidiyet bilincini desteklemesi için somut davranış göstergeleri ile desteklenmeli, öğretmenler ve öğrenciler için uygulanabilir planlamalar yapılmalıdır. Ayrıca ders kitaplarında yer alan etkinliklerin daha etkileşimli, öğrencinin kendini ve kimliğini sorgulamasına fırsat tanıyan, toplumsal rol modellerini içeren içeriklerle zenginleştirilmesi gibi hususlara dikkat edilmesi de aidiyet duygusunun ve bilincinin güçlendirilmesini sağlayacaktır.

Sonuç olarak Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde hazırlanan öğretim programı ve ders kitabı aidiyet bilincini destekleme noktasında önemli fırsatlar sunmaktadır. Ancak söz konusu fırsatların etkili ve sürdürülebilir biçimde değerlendirilebilmesi için yalnızca program ile sınırlı kalınmaması gereklidir. Program düzeyine ilaveten uygulama, değerlendirme ve eğitim ortamları düzeyinde de bütüncül biçimde aidiyet bilincinin desteklenmesi gerekmektedir.

Bu araştırma eğitim sisteminin değer temelli gerçekleştirilmesine, kimlik ve aidiyet bilincinin sağlıklı şekilde inşasına ve din eğitimiyle bu yapıların güçlendirilmesine yönelik geniş bir kavramsal çerçeve sunmaktadır. Türkiye'nin geleceğini meydana getirecek genç nesillerin kendilerini yaşadıkları topluma, kültüre ve inanç sistemine ait hissedenden bireyler olarak var olmaları başta eğitim politikaları olmak üzere, toplumsal barışın sağlanması ve toplu halde yaşama kültürünün gelişmesi için de büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle aidiyet kavramının ve aidiyet bilincinin teorik çalışmaların konusu olmanın ötesinde, eğitim uygulamalarına da dahil edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aydın, C., Coştu, K., & Baba, C. (2020). Üniversite öğrencilerinin mesleki kaygı ile hayattaki anlam düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 13(1), 73-106.
- Aydın, M. (2006). *Çağdaş din eğitimi*. Dem Yayınları.
- Banks, J. A. (2008). *Diversity and citizenship education: Global perspectives*. Jossey-Bass.
- Coştu, K., & Sancak, S. (2019). Mesleki doyum açısından din görevlileri (Bartın-Bayburt örneği). *Dergiabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi)*, 7(14), 488-509.
- Demirel, Ö. (2022). *Eğitimde program geliştirme: Kuramdan uygulamaya* (18. bs.). Pegem Akademi.
- Dewey, J. (1916). *Democracy and education: An introduction to the philosophy of education*. The Macmillan Company.
- Durkheim, É. (1912). *The elementary forms of religious life* (K. E. Fields, Trans.). Free Press.
- Durkheim, É. (1956). *Education and sociology* (S. D. Fox, Trans.). Free Press. (Original work published 1911)
- Erdoğan, M. (2016). Din eğitimi ve ahlak gelişimi. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 16(2), 87-108.
- Ertürk, S. (1994). *Eğitimde program geliştirme*. Pegem Yayıncılık.
- Freire, P. (2009). *Ezilenlerin pedagojisi* (S. Aytekin, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eser yayımlanma tarihi: 1970)
- Kavak, Y., & Gözütok, F. D. (2018). Eğitim sisteminin toplumsal işlevleri. *Eğitim ve Bilim*, 43(195), 123-134. <https://doi.org/10.15390/EB.2018.7400>
- Keyifli, Ş. (2013). Eğitim ve din eğitimi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 13(2), 31-54.
- Koby, M. (2012). *Sosyal bilimler ve dini ilimlerde davranış kuramları*. Rağbet Yayınları.
- Koby, M. (2015). Din sosyolojisinde dini davranış kuramları. *Dergiabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi)*, 3(5), 50-63.
- Koby, M. (2024). *İslam sosyolojisi yazıları*. Duvar Yayınları.
- Koca, H. K. (2021). *Kültürel aidiyet bilinci kazandırılmasında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin rolü (Sivas ili örneği)* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Koenig, H. G. (2012). Religion, spirituality, and health: The research and clinical implications. *ISRN Psychiatry*, 2012, Article ID 278730. <https://doi.org/10.5402/2012/278730>
- Öztop, S. (2014). Kurumsal aidiyet bilincinin çalışanların örgütsel değişim algısı üzerinde etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 299-316.
- Sarıtaş, E., & Kaya, H. H. (2019). Din öğretiminde kültürel aidiyet ve sorumluluk bilinci kazanma amacına erişim düzeyi ölçeği: Geçerlik güvenirlik çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(38), 75-100. <https://www.researchgate.net/publication/338164546>
- Senemoğlu, N. (2021). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Yargı Yayınevi.
- Sevinç, İ. (2022). Din Görevlilerinin Kurumsal Aidiyet Algısı İle İş Performansları Arasındaki İlişki. *Kocatepe İslami İlimler Dergisi*, 5(2), 249-274. <https://doi.org/10.52637/kiid.1174725>
- Şen, A., & Demirkol, N. (2021). Aidiyet olgusu bağlamında Kur'an'da aidiyetle ilintili kavramların tahlili. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (28), 291-322.
- Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete. (1973). 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14574.pdf>
- UNESCO. (2015). *Education 2030: Incheon declaration and framework for action: Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all*. UNESCO Publishing. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245656>
- Yaşar, Y. (2023). Din eğitimi öğretmenlerine göre dini bilgi ve davranış değişikliği ilişkisi. *Academia.edu*. <https://www.academia.edu/116439257>
- Yavuz, M. H. (2020). Din ve modern toplum: Teorik bir çözümleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(72), 112-126. <https://doi.org/10.17719/jisr.2020.4567>
- Yiğit, Y., & Koca, H. K. (2019). Din öğretiminde kültürel aidiyet ve sorumluluk bilinci kazanma amacına erişim düzeyi ölçeği: Geçerlik güvenirlik çalışması. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14, 112-127. <https://doi.org/10.34085/buifd.634777>
- Yusufoğlu, Ö. Ş., & Cerev, G. (2019). Gençlerde aidiyet düzeyinin akademik başarıya etkisi: Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi örneği. *Fırat University Journal of Social Sciences*, 29(2), 289-302. <https://doi.org/10.18069/firatsbed.536882>